

İNSAN HAKLARI BÜLTENİ

İSTANBUL BİLGİ ÜNİVERSİTESİ

İnsan Hakları Hukuku Uygulama ve Araştırma Merkezi

Nisan 2008 Sayı 2

MERKEZ'DEN HABERLER

• Merkez ve Avrupa Komisyonu Türkiye Delegasyonu ortaklığıyla 4-5 Şubat tarihlerinde *European Instrument for Democracy and Human Rights-EIDHR* (Demokrasi ve İnsan Hakları Avrupa Aracı)'in sonuçlarını ortaya koymak amacıyla, eski ve yeni faydalanıcıları bir araya getiren Türkiye'de bu şekilde gerçekleştirilen ilk yıllık forum İstanbul'da düzenlendi. Açılış konuşmaları Avrupa Komisyonu Türkiye Delegasyonu Başkanı Marc Pierini, Merkez Müdürü Prof. Dr. Turgut Tarhanlı ve TBMM İnsan Haklarını İnceleme Komisyonu Başkanı Prof. Dr. Zafer Üskül tarafından yapıldı. Forum'un "Sivil Hareket: Alınan Dersler" başlıklı son oturumunda bir araya gelen sivil toplum kuruluşu temsilcileri sivil hareketi ve elde edilen kazanımları tartıştı.

• Türkiye'de Kadınların İnsan Haklarına Saygının Güçlendirilmesi Projesi kapsamında Aile Mahkemesi Hâkimlerine ve Cumhuriyet Savcılarına yönelik "Kadınların İnsan Hakları" başlıklı ikinci seminer 5-8 Şubat 2008 tarihleri arasında İstanbul'da düzenlendi. Dört günlük çalışmaya İstanbul'dan ve şehir dışından 14 Aile Mahkemesi Hâkimi, 10 Cumhuriyet Savcısı olmak üzere toplam 24 kişi katıldı. Seminere Anayasa Mahkemesi Yedek Üyesi Ali Güzel, Yargıtay 2. Hukuk Dairesi Üyesi Ömer Uğur Gençcan, Merkez Müdürü Prof. Dr. Turgut Tarhanlı, Orta Doğu Teknik Üniversitesi Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Bölümü Öğretim Üyesi ve aynı zamanda CEDAW Komitesi Eski Başkanı Prof. Dr. Feride Acar, Koç Üniversitesi Hukuk Fakültesi Öğretim Üyesi Doç. Dr. Bertil Emrah Oder, Kocaeli Üniversitesi Ruhsal Travma ve Afet Çalışmaları Merkezi'nden Doç. Dr. Ufuk Sezgin, İstanbul Ticaret Üniversitesi Hukuk Fakültesi Öğretim Üyesi Doç. Dr. Şükran Şıpka, İstanbul Bilgi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Öğretim Üyesi Yrd. Doç. Dr. Dolunay Özbek ve Azerbaycan Üniversitesi Adli Yardım Kliniği Müdürü Dr. Parvana Bayramova konuşmacı olarak katıldılar.

İÇİNDEKİLER

• Merkez'den Haberler	1
• Mercek	3
* İnfazın Yargılamayla İlgisi Olmalı Mı? <i>İdil Elveriş</i>	
* "Eğitim ve Öğrenim Hakkı ve Ödevi"ne İlişkin Anayasa Değişikliğinin Doğrudan Uygulanabilirliği Sorunu <i>Dr. Lami Bertan Tokuzlu</i>	
• İnsan Hakları Gündemi	4
• İnsan Hakları Hukuku Kararları	6
• Etkinlik Takvimi	9
• Yayınlar	10

Yayına Hazırlayanlar

Gökçeçek Ayata
Sevinç Eryılmaz Dilek
İdil Elveriş
İdil Işıl Gül
Galma Jahic
Seda Kalem
Ulaş Karan
Seda Peker
Lami Bertan Tokuzlu
Burcu Yeşiladali

İstanbul Bilgi Üniversitesi
İnsan Hakları Hukuku
Uygulama ve Araştırma Merkezi
Kurtuluş Deresi Caddesi No:47
Dolapdere 34440 İstanbul

E-mail : insanhaklarimerkezi@bilgi.edu.tr
Tel: 212 253 87 42
Faks: 212 253 89 11

Bülten'deki yazıların içeriğinin sorumluluğu yazarlara ait olup, İstanbul Bilgi Üniversitesi'nin ve İstanbul Bilgi Üniversitesi İnsan Hakları Hukuku Uygulama ve Araştırma Merkezi'nin görüşü şeklinde yorumlanamaz.

• Eylül 2006'dan bu yana Merkez tarafından yürütülmekte olan ve Avrupa Komisyonu tarafından mali olarak desteklenen Türkiye'de Ceza Davalarında Uzlaşma Uygulamalarının Geliştirilmesi Projesi kapsamında Şubat ayında üç seminer düzenlendi. Seminerlerden ilki 6 Şubat 2008'de düzenlenen "Onarıcı Adalet ve Uzlaşma Uygulamaları: Türkiye ve Avrupa Bakışı" başlıklı seminerdi. Adalet Bakanlığı temsilcileri ve Marmara Bölgesi'nden Cumhuriyet Savcıları ve Hâkimlerin katıldığı seminerde onarıcı adalet teorisi ve uygulamaları, ceza adalet sistemi içindeki yeri, Avusturya'da arabuluculuk uygulamaları, Türkiye ve Avrupa'da onarıcı adaletin geleceği konuları uzmanlar tarafından ele alındı. Proje kapsamındaki ikinci seminer 7-9 Şubat tarihleri arasında avukatlar ve Baro temsilcilerine yönelik olarak düzenlendi. "Türkiye'de Uzlaşma Uygulamasının Onarıcı Adalet Anlayışıyla İyileştirmesi" başlıklı seminere Türkiye'nin farklı illerinden 19 avukat katıldı. Onarıcı adalet teorisi ve ceza adalet sistemindeki yeri, Türkiye'de uzlaştırma uygulamaları, uzlaştırma hizmetinde yaşanan sorunlar, uzlaştırma etiği ve bu alandaki kapasite artırımını, üzerinde konuşulan ve tartışılan konular

arasındaydı. Proje kapsamında düzenlenen üçüncü etkinlik 21-23 Şubat tarihleri arasında STK temsilcilerine yönelik gerçekleştirilen "Türkiye'de Uzlaşma Uygulamasının Onarıcı Adalet Anlayışıyla İyileştirilmesi" başlıklı seminerdi. Ceza İnfaz Sisteminde Sivil Toplum Derneği'nin ortaklığıyla ve Birleşmiş Milletler Uyuşturucu ve Suç Ofisi'nin ek mali desteğiyle düzenlenen seminere 21 STK temsilcisi katıldı. Seminerde konunun uzmanları tarafından onarıcı adalet teorisi ve ceza adalet sistemindeki yeri anlatıldı; Türkiye'den, Belçika'dan ve Almanya'dan arabuluculuk uygulamaları sunuldu ve arabuluculuğun temel ilkeleri ve gereken beceriler üzerine konuşuldu. Düzenlenen her üç seminerde de Proje'nin resmi ortağı olan Avrupa Onarıcı Adalet Forumu uzmanlık desteği sundu. Seminerlerde, Merkez üyeleri Galma Jahic, İdil Elveriş ve Seda Kalem sunum yaptılar.

• Mart ayı içerisinde, Türkiye Adalet Akademisi, *Netherlands Institute of Human Rights-SIM* (Hollanda İnsan Hakları Enstitüsü), Utrecht Üniversitesi Hukuk Fakültesi Uluslararası Ofisi ve Merkez'in ortaklaşa yürüttüğü Proje kapsamında 4. ve 5. eğitimler gerçekleştirildi. 2007 yılında başlayan ve 3 yıl sürmesi planlanan "Türk Hâkim ve Savcı Adaylarının İnsan Hakları Alanında Eğitimi ve İnsan Hakları Standartlarının Uygulanması için Yerel Kapasitenin Güçlendirilmesi" başlıklı Proje Hollanda Dışişleri Bakanlığı'nın MATRA Programı tarafından sağlanan destekle gerçekleştirilmektedir. Bu Proje ile Türk yargı sistemi mensubu olacak hâkim ve savcı adaylarının yasal, kurumsal ve profesyonel deneyim ve bilgilerinin artırılması ve kapasitelerinin geliştirilmesi amaçlanmaktadır. Yaklaşık 100 idari hâkim adayının katıldığı ve sertifika aldığı, eğitici olarak Prof. Dr. Leo Zwaak, Prof. Dr. Turgut Tarhanlı, Doç. Dr. Sibel Inceoğlu, Martin Kuijter ve İdil Elveriş'in yer aldığı eğitimlerde Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi sistemi, uluslararası insan hakları hukuku, adil yargılanma hakkı ve mülkiyet hakkı, karar alma süreçleri gibi konular üzerinde duruldu. Proje kapsamında 6. ve 7. eğitimlerin 2008 yılı Haziran ayı içerisinde gerçekleştirilmesi planlanmaktadır.

• Kadınlara Yönelik Ayrımcılık ve Şiddetin Önlenmesi Çalışma Grubu olarak, 8 Mart Dünya Kadınlar Günü dolayısıyla, öğrencilerde ve üniversite çalışanlarında kadın hakları konusunda farkındalık yaratmak amacıyla, 10 Mart 2008 Pazartesi günü Dolapdere Kampüsü'nde İstanbul'daki bazı kadın hakları kuruluşları masa açtı ve kendilerini tanıtıcı materyalleri dağıttı. Etkinliğe Ayrımcılığa Karşı Kadın Hakları Derneği (AKDER), Filmmor Kadın Kooperatifi, Helsinki Yurttaşlar Derneği, Kadın Adayları Destekleme ve Eğitim Derneği (KADER), Kadının İnsan Hakları Yeni Çözümler Derneği, Kadınlarla Dayanışma Vakfı Köseköy Yeniadım Kadın Kültür ve Eğitim Sitesi, Mor Çatı Kadın Sığınağı Vakfı, Türkiye Kadın Girişimciler Derneği (KAGİDER) ve Uluslararası Af Örgütü katıldı. Ayrıca, Filmmor Kadın Kooperatifi tarafından çekilen " 'Namus' Nedir?" ve "Kadınlara Karşı Şiddete Son" isimli belgesel kısa filmler 10 Mart 2008 Pazartesi günü Dolapdere Kampüsü'nde üçer kez gösterildi.

• Merkez'in, Heinrich Böll Stiftung Derneği Türkiye Temsilciliği ve *International Center for Transitional Justice - ICTJ* (Uluslararası Geçiş Döneminde Adalet Merkezi) ortaklaşa düzenledikleri "Geçiş Döneminde Adalet Semineri" konulu toplantı 21-23 Mart 2008 tarihlerinde İstanbul'da Heybeliada'da gerçekleştirildi. İki buçuk gün süren toplantının moderatörlüğü, Merkez Müdürü Prof. Dr. Turgut Tarhanlı tarafından yapıldı. Toplantıda geçiş döneminde adaletin teori ve pratiği, belgeleme, kurumsal reform ve zararın telafisi gibi konular tartışıldı. Ayrıca, Güney Afrika ve İspanya örnekleri ve geçiş döneminde adalet yaklaşımının Türkiye'de hangi konularda ve ne derece kullanılabileceği de ele alındı. Toplantıya ilişkin daha detaylı bilgiye <http://www.boell-tr.org/event.aspx?id=106> adresinden ulaşılabilir.

• Merkez, *Raoul Wallenberg Human Rights and Humanitarian Law Institute-RWI* (Raoul Wallenberg İnsan Hakları ve İnsancıl Hukuk Enstitüsü) ve İnsan Hakları Ortak Platformu'nun (İHOP) katkılarıyla, 30 Mart 2008 tarihinde İstanbul'da "Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklar Komitesi'ne Gölge Rapor Sunma-Eğitim Hakkı" konulu bir eğitim düzenledi. Eğitim alanında çalışan sivil toplum örgütlerine yönelik bu çalışmada, BM Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklar Sözleşmesi'nin 13. maddesinde korunan eğitim hakkının kapsamı ve eğitim hakkına ilişkin olarak hazırlanacak gölge raporlarda dikkat edilmesi gereken hususlar tartışıldı.

• Sağlık, Tıp ve İnsan Hakları Çalışma Grubu ve *Raoul Wallenberg Human Rights and Humanitarian Law Institute-RWI* (Raoul Wallenberg İnsan Hakları ve İnsancıl Hukuk Enstitüsü) 4-5 Nisan 2008 tarihlerinde

Antalya'da, 6-7 Nisan tarihlerinde İzmir'de Türkiye'de Engellilerin İnsan Haklarına Saygının Güçlendirilmesi Projesi kapsamında iki yuvarlak masa toplantısı düzenledi. Akdeniz ve Ege Bölgeleri'nden Valilik, Belediye, İl Sağlık Müdürlükleri, İl Millî Eğitim Müdürlükleri ve İŞ-KUR temsilcileri ile engelli sivil toplum kuruluşlarının katıldığı bu toplantılarda, BM Engelli Hakları Sözleşmesi ve bu Sözleşme'nin uygulanmasına ilişkin stratejiler tartışıldı.

• Merkez tarafından gerçekleştirilen, İstanbul Bilgi Üniversitesi ve Açık Toplum Enstitüsü Türkiye Temsilciliği tarafından desteklenen Adalet Gözet Projesi'nin sonuçlarının tartışıldığı bir günlük toplantı 11 Nisan'da İstanbul Hyatt Regency Otel'i'nde gerçekleştirildi.

adalet gözet

Toplantının ilk oturumunda Türkiye genelinde gerçekleştirilen Adalet Barometresi anketinin sonuçları üzerinden vatandaşın mahkemeler hakkındaki düşünceleri değerlendirildi. İkinci oturumda, Adliye Gözlemleri çalışması sonucunda derlenen bilgiler ışığında, vatandaşın adliyelere erişimi ve hizmetin kalitesi üzerine görüşler paylaşıldı. Son oturumda ise medyanın yargıya ilişkin haberleri sunumu üzerine araştırma sonuçları açıklandı ve bu sonuçlar üzerinden medya ve yargı ilişkisi tartışmaya açıldı.

Toplantıya Merkez Müdürü Prof. Dr. Turgut Tarhanlı, İstanbul Bilgi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Öğretim Üyesi Doç. Dr. Sibel İnçeoğlu, Merkez üyeleri Seda Kalem, Galma Jahic ve İdil Elveriş dışında Prof. Dr. Nükhet Sirman, Prof. Dr. Ali Çarkoğlu, Doç. Dr. Aslı Tunç, Ergun Babahan, Ferhat Boratav ve Av. Fikret İlkiz tartışmacı olarak katıldılar. Toplantıya ayrıca Adalet Bakanlığı temsilcileri, İstanbul adliyelerinde görevli bazı hâkim ve başsavcılarının yanı sıra, üniversitelerden ve araştırma kurumlarından, yazılı ve görsel basından ve çok sayıda sivil toplum kuruluşundan temsilciler katıldılar.

• *Advocacy for Fulfillment of Human Rights in Education through a Solid Knowledge Base and Strong Civil Society* (Eğitim Reformu Girişimi tarafından yürütülen Eğitimde Haklar Projesi) kapsamında STK temsilcileri ile beraber 2. Çalışma Toplantısı 17 Ocak 2007 tarihinde İstanbul'da gerçekleştirildi. Toplantıya Merkez çalışanlarından Dr. İdil Işıl Gül ve Ulaş Karan katıldı ve Türk mevzuatında eğitim hakları konulu bir sunum yaptı.

• *Minority Rights Group (MRG)*, Toplum ve Hukuk Araştırmaları Vakfı, Mezopotamya Kültür ve Dayanışma Derneği tarafından yürütülen, Türkiye'de Azınlık Haklarının Korunması ve Ayrımcılıkla Mücadele Projesi kapsamında "Çokkültürlü Toplumlarda Eğitim Hakkı: Türkiye Deneyimi" başlıklı toplantı 27-28 Ocak 2008 tarihlerinde İstanbul'da gerçekleştirildi. Toplantıda merkez çalışanı Ulaş Karan "Eğitime Erişim: Türk Mevzuatı ve Uygulaması" başlıklı bir sunum yaptı.

• Bölgesel Çevre Merkezi - REC Türkiye, Ankara'da 25 Şubat - 1 Mart 2008 tarihleri arasında genç çevrecilere yönelik bir eğitim semineri düzenledi. Çevre ve doğa koruma alanında çalışan sivil toplum kuruluşlarının genç temsilcilerinin katıldığı eğitim seminerinde stratejik planlama, proje yönetimi, kampanya yönetimi ve güncel çevre sorunları ele alındı. Merkez üyesi Burcu Yeşiladalı çatışma çözme ve STK'lara yönelik kaynak geliştirme ve finansal yönetim konulu iki eğitim sunarak seminere katkı sağladı.

• Avrupa Birliği Komisyonu'nca desteklenen ve Sosyal Demokrasi Vakfı (SODEV) tarafından yürütülen Kadınların Yasal Haklarını Destekleme Projesi çerçevesinde, Merkez üyesi Gökçeçiçek Ayata tarafından hazırlanan Kadınlar İçin Başvuru Rehberi için Başvuru Rehberi'nin tanıtım toplantısı 3 Mart 2008 tarihinde Beyoğlu Belediyesi Dolapdere Semt Konağı'nda düzenlendi. Kadınların destek alabilecekleri Beyoğlu İlçesi dahilinde yer alan kamu kurum ve kuruluşları ile sivil toplum örgütlerini içeren Rehberde, Merkez'in yürüttüğü faaliyetlere ilişkin bilgiler de yer almaktadır. Ayrıntılı bilgiye <http://www.kadinhaklarirehberi.com/index.php> adresinden ulaşılabilir.

• 17-19 Mart 2008 tarihleri arasında İzmir Emniyet Genel Müdürlüğü "Suç Önlemenin Sınırlarını Zorlamak: Yeni Ortamlarda Yeni Problemler" konulu Çevresel Kriminoloji ve Suç Analizi Uluslararası Sempozyumu'na (*Environmental Criminology and Crime Analysis - ECCA*) ev sahipliği yaptı. Sempozyumda, yeni suçlar ve değişik ortamlarda çevresel kriminolojinin suç önleme stratejilerinin geçerliliği tartışıldı. Toplantıda Merkez üyelerinden Galma Jahic, "Police Güven ve Suç Mağduriyetinin Bildirilmesi" başlıklı bir sunum yaptı. Toplantı hakkında daha ayrıntılı bilgiye <http://www.tiponline.org/ecca-conference.html> adresinden ulaşılabilir.

İnfazın Yargılamayla İlgisi Olmalı Mı?

İdil Elveriş

İnfaz hukuku öğretisi, infazda amacın hem hükümlünün (ya da tutuklunun) yeniden suç işlemesini önlemek hem de onun hukuka inanan bir yurttaş olarak yeniden sosyalleşmesini teşvik etmek olduğunu söylemektedir¹. İnfaz için gereken şart ise kesinleşmiş bir yargı kararının varlığıdır². Dolayısıyla, infazın kişinin nasıl yargılandığı ile ilgili olmadığı söylenebilir. Herkesin adil yargılanma hakkına göre yargılandığı, ideal bir ceza adaleti sisteminde bunun böyle olmasından doğal bir şey olamaz belki de. Oysa hepimiz biliyoruz ki, birçok ülkede olduğu gibi, Türkiye’de de adalet sistemi idealden çok uzak.

Bu satırların yazarının da araştırmacıları arasında olduğu İstanbul Ceza Mahkemelerinde yapılmış bir araştırmanın bulgularına göre³, tutuklu yargılama talebi ile sevk yapılan tüm davaların %45’inde bu yönde karar alınmış ve sanıklar duruşma aşamasında tutuklu olarak yargılanmaya devam etmiştir (%98.4). Diğer yandan, araştırma tutuklu yargılanan sanıkların %73.2’sinin⁴, dava süresince hiçbir hukuki temsili olmadığı gibi hapis cezasına çarptırılan hükümlülerin %74.2’sinin de, süreçte avukat tarafından hiç temsil edilmeksizin bu cezayı aldığı tespit etmiştir⁵. Bu araştırmada bulunan oranlar ulusal istatistiklere uygulanacak olursa, bu, belki de yılda 75,000 kadar kişinin yargılanırken hiç avukat yardımından yararlanmadan hapse girdiğini göstermektedir.

Diğer yandan, Baro tarafından atanan müdafilerin bulunduğu hizmet kafalarda bazı sorular uyandırmaktadır. Nitekim aynı araştırmada incelenen dosyaların %13’ünde avukatlar, tutuklama kararına itirazda bulunmamıştır⁶. Türkiye’de bazı davaların yıllarca sürdüğü düşünülecek olursa bu itirazın yapılmaması suçsuz birinin çok uzun süreler tutuklu kalmasına neden olabilir. Dahası, davaların %30’unda, duruşma tutanaklarında bir avukat tarafından savunma sunulduğuna dair hiçbir kayda rastlanmamıştır. Hatta CMK avukatı olan tutukluların %53’ünün avukatı tutuklama kararına hiçbir itirazda bulunmamıştır⁷.

Türkiye’de beraat oranlarının yüksekliği (2002’de %27.9, 2005’te %22) ve özellikle hükümlü ve tutukluların ceza infaz kurumlarında bir arada tutulduğu göz önüne alındığında, adil yargılanma hakkı bakımından bu denli kafada soru işareti uyandıran bir yargılama söz konusu iken, acaba infaz sistemi gerçekten de infaz kurumunda olan kişilerin yargılanması ile hiç ilgilenmemeli midir? Bir başka deyişle, infaz sadece kişinin kurumdaki vaktini sosyal ve faydalı faaliyetlerle geçirmesini, rehabilitasyon ve salıverilme sonrasına hazırlığı sağlamalı, ama bunun ötesine hiç mi gitmemelidir?

Örneğin haftanın belirli saat ve günlerinde cezaevinde bulunacak avukatlar eliyle en azından yargılaması devam eden tutuklu kişiler açısından sürecin daha adil işlemesini sağlayacak mekanizmalar hakkında bilgi verilmesi gibi hizmetler devreye sokulamaz mı? Eğer gerçekten de avukatlar cezaevine gitmiyor ve sanığın savunmasına katkı sağlamıyorsa ilgilinin hakkını arayabileceği merciler konusunda kendisine başka bir şekilde yardımcı olunamaz mı? Veya yargılama ile ilgili temel bilgileri alması sağlanamaz mı?

İstanbul Bilgi Üniversitesi Hukuk Fakültesi’nde 3. ve 4. sınıf öğrencilerine yönelik olarak verilen Hukuk Kliniği dersi kapsamında öğrenciler Bakırköy Kadın Ceza İnfaz Kurumu’nda tutuklu ve hükümlülere hukuk dersleri vermeye başladılar. Gündelik hayatta karşılaşılacak hukuki konulara ilişkin dersleri öğrenciler veriyor ama hocaları olarak ben, onların bu işi doğru şekilde yaptıklarından emin olmak için derslerde bulunuyorum. Ders sırasında ya da ders aralarında tutuklularla aramızda geçen konuşmalarda şu gözlemleri sık sık yapabiliyoruz:

- tutuklular hukuk sistemini ve kendilerine ne olacağını anlamıyor;
- duruşmalarındaki uzunluğun nedenini bilmiyor;
- hakim ve savcı arasındaki farkı anlamadığı gibi, bazen “gaddar” diye niteledikleri hakimlerin tarafsız olmaları gerektiği için onlara nötr davranması gerektiğini bilmiyor;

-neden tutuklu yargılandığını anlamıyor;

-özel avukat tarafından temsil edilmedikçe, avukatların cezaevine pek gelmemeleri nedeniyle yukarıdaki hususlar hakkında doğru bilgi alamıyor;

-dolayısıyla hukuk sistemiyle ilgili ya gerçekleştiremeyecek beklentileri var ya da etrafındaki tutuklulardan yanlış bilgiler alıyor. (örneğin, “aleyhe bozma yasağını” veya 15 yıl ve üstü cezaların otomatik temyize tabi olduğunu bilmediği için 15 yıl mahkumiyet aldığı halde “cezam artmasını” diye kararı temyiz etmemesi gerektiğini düşünen bir tutuklu). Kısaca Kafka’nın Dava’sındaki durum benzeri bir duruma şahitlik ediyorsunuz dışarıdan gelen birisi olarak. Bir bilinmezlik, öngörülemelik, hatta keyfilik sarmalı onların gözünde hukuk.

Türkiye’de ceza infaz sisteminde bir çok yenilik yapıldığı, olumlu gelişmeler olduğu, hatta F tipi cezaevlerinde dahi sivil toplum kuruluşlarının sosyal ve kültürel faaliyetleriyle açılım sağlandığı bilinmektedir⁸. Hukuk Kliniği öğrencilerinin Adalet Bakanlığı izni ile verdikleri dersler de hukuk eliyle bu kırılğan insanları bilgilendirmeye ve güçlendirmeye yönelik önemli bir adımdır. Bu adımlarda yaşanan tecrübeler, adalet algısı sorunlu olan tutuklu ve hükümlülere, sadece infazın nitelikli geçmesi açısından değil, hüküm kurulması yani infaz öncesinde de farklı bir pencereden yaklaşmanın zamanı geldiğini göstermektedir.

¹ T. Demirbaş, İnfaz Hukuku, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2008, s. 37.

² İbid, s. 50.

³ İ. Elveriş, G. Jahic, S. Kalem, Mahkemede Tek Başına: İstanbul Mahkemelerinde Müdafiliğin Erişilebilirliği ve Etkisi, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, Kasım 2007.

⁴ İbid, s. 72.

⁵ İbid, s. 76.

⁶ İbid, s. 60.

⁷ İbid.

⁸ Örneğin Anadolu Kültür A.Ş.’nin Tekirdağ F tipi cezaevinde gerçekleştirdiği sosyal faaliyetlere ve bunları başka F tipi cezaevlerine yaymaya ilişkin 3 Nisan 2008 tarihli değerlendirme toplantısı hem Adalet Bakanlığı hem sivil toplum kuruluşları hem de üniversitelerin katılımıyla gerçekleşmiştir.

“Eğitim ve Öğrenim Hakkı ve Ödevi”ne İlişkin Anayasa Değişikliğinin Doğrudan Uygulanabilirliği Sorunu

Dr. Lami Bertan Tokuzlu

Anayasa hükümlerinin doğrudan uygulanabilirliği konusu 5735 Sayılı Kanun¹ ile Türkiye Cumhuriyeti Anayasası’nın 42. maddesine “*Kanunda açıkça yazılı olmayan herhangi bir sebeple kimse yükseköğrenim hakkını kullanmaktan mahrum edilemez. Bu hakkın kullanımının sınırları kanunla belirlenir.*” şeklinde bir paragrafın eklenmesi sonrasında Türkiye’nin gündemine oturmuştur. Nitekim Yüksek Öğretim Kurumu başkanı, Anayasa değişikliğinin yürürlüğe girmesinin hemen ardından, Üniversite Rektörlüklerine gönderdiği bir yazıda söz konusu Anayasa maddelerine göre uygulama yapılabilmesi için ayrıca bir kanuni düzenlemeye ihtiyaç bulunmadığını ve öğrencilerin başı örtülü olarak Üniversite kampüsüne girmesine müsaade edilmesi gerektiğini belirtmiştir. Gönderilen yazı Danıştay 8. Dairesi tarafından bir genelge olarak değerlendirilmiş ve genelgenin yürütülmesi yetkisizlik gerekçesiyle durdurulmuştur.

Aynı dönemde, Anayasa Komisyonu başkanı ve hükümet kanadından da ilgili Anayasa değişikliklerinin doğrudan uygulanabileceği yönünde açıklamalar gelirken üniversiteler uygulama konusunda bölünmüşlerdir. Öğrencilerin statülerine ilişkin belirsizlik sebebiyle mağdur olmalarının önüne geçebilmek bakımından, anayasa hükümlerinin doğrudan uygulanabilirliği sorusu çerçevesinde, konuya açıklık getirmek ihtiyacı ortaya çıkmıştır.

Çağdaş Anayasa Hukuku doktrininde anayasa hükümlerinin, belirli koşullar altında, doğrudan uygulanabileceği görüşü ağır basmaktadır. Nitekim aksi yönde bir yaklaşımın gücünü milli iradeden alan anayasanın işlevsiz hale gelmesi sonucunu doğuracağı düşünülmektedir. Buna karşılık, anayasa koyucunun kanunun kapsamının belirlenmesinde yasama organına geniş bir takdir yetkisi bıraktığı, programatik, belirsiz nitelikteki düzenlemelerin ise doğrudan uygulama kabiliyetine sahip olmadığı kabul

edilmektedir.²

Anayasa hükümlerinin doğrudan uygulanması konusunda Türk hukukunun da aşağı yukarı çağdaş anayasa hukukundaki genel eğilimi yansıttığı söylenebilir. Bu çerçevede, öncelikli olarak Anayasa’nın 11. maddesinde düzenlenen “*Anayasa’nın Üstünlüğü ve Bağlayıcılığı*” ilkesine değinmek gerekir. Bu madde, anayasa hükümlerinin yasama, yürütme ve yargı organlarını, idare makamlarını ve diğer kuruluş ve kişileri bağladığını belirtmektedir. Aynı maddenin gerekçesinde de yargı kuvvetinin gerektiğinde Anayasayı diğer kanunlar gibi uygulayabileceği açıklamasına yer verilmektedir.

¹ R.G. 23/02/2008, No. 26796

² Ö. Bkz. Florida Supreme Court Gray v. Bryant, 125 So. 2d 846 (Fla. 1960); Bernard Bekink and Christo Botha, Aspects of Legislative Drafting: Some South African Realities (or Plain Language Is Not Always Plain Sailing), Statute Law Review 28(1) s. 44.

Anayasa'nın 177. Maddesinin (e) fıkrası da, yukarıda anılan maddeye paralel şekilde, Anayasa'nın doğrudan uygulanmasına ilişkin bir hüküm içermektedir. Buna göre, "Anayasanın yürürlüğe girdiği tarihteki hükümleri ve mevcut ve kurulacak kurum, kuruluş ve kurullar için yeniden kanun yapılması veya mevcut kanunlarda değişiklik yapılması gerekiyorsa bunlara ilişkin işlemler mevcut kanunların Anayasaya aykırı olmayan hükümleri veya doğrudan Anayasa hükümleri, Anayasa'nın 11 inci maddesi gereğince uygulanır."

Uygulamada Türk mahkemelerinin, bu alandaki istikrarlı olmayan kararlarına işaret edilse de³, anayasa hükümlerinin, belirli koşullarda, doğrudan doğruya uygulanabileceği konusunda tereddüt bulunmamaktadır. Anayasa Mahkemesi 6.5.1982 tarihli ve E. 1981/8, K. 1982/3 Sayılı kararında Anayasa'nın 34. Maddesinde düzenlenen ispat hakkının, "Anayasada ayrıntılarıyla ele alınıp düzenlenmiş bir konu" olduğunu ve yürürlükteki yasa kuralının, geçici 7. Madde hükmü uyarınca, en geç iki yıl içinde, ispat hakkını düzenleyen 34. Maddeye uygun hale getirilmesini "kesinlikle emretmiş" olduğu ve bu konuda yasa koyucuya takdir hakkı bırakmadığının altını çizmiş ve bu durumda Anayasa hükmünün doğrudan doğruya uygulanması gerektiğini belirtmiştir. Bu karardan Anayasa Mahkemesi'nin Anayasa hükümlerinin doğrudan uygulanma kabiliyetine sahip olabilmesi için ilgili düzenlemenin - ayrıntılı, - kesin bir dile sahip ve - yasa koyucuya takdir hakkı bırakmayan bir yapıda olmasını gerektiği görüşünde olduğu sonucu çıkmaktadır. Anayasa Mahkemesi nispeten yakın tarihl bir başka kararında da Anayasa'nın 40. Maddesinin ikinci fıkrasının da doğrudan uygulanabilir olduğunu kabul etmiştir.⁴

Aynı şekilde Danıştay Dördüncü Dairesi de 13.11.2006 tarihinde verdiği E.2005/2134 K. 2006/2156 sayılı kararında "Anayasanın ayrıntılı olarak düzenlediği konularda uygulama kanunu çıkarılması gerekmediği gibi, mevcut kanunda

Anayasa uygunluğu sağlayacak değişiklik yapılması gerekiyorsa bu değişikliğin yapılması beklenilmeden ayrıntılı Anayasa hükümlerinin doğrudan uygulanacağı kabul edilmektedir." ifadesine yer vererek Anayasa Mahkemesi'nin içtihadını izlemiştir.⁵ Diğer yandan, yukarıda açıklanan hukuki zeminde, Türk hukukunda anayasa hükümlerinin doğrudan uygulanması oldukça istisnai bir durumdur. Nitekim, Anayasa'daki maddelerin pek çoğu kanun koyucuya düzenleme için geniş takdir yetkisi veren bir normatif yapıya sahiptirler. Yukarıda anılan Danıştay kararında Anayasa hükümlerinin kural olarak doğrudan uygulanabilir nitelikte olmadıklarının belirtilmiş olması da bu saptamayı desteklemektedir. Bu çerçevede, doğrudan uygulanabilirlik kabiliyetinin saptanmasında ilgili düzenlemenin metninde de ifadesini bulan anayasa koyucunun iradesinin tespiti gerekmektedir. Ayrıntılı, kesin bir dile sahip ve yasa koyucuya takdir hakkı bırakmayan yapıdaki maddeler doğrudan uygulanabilecektir.

5735 Sayılı Kanun ile "Eğitim ve Öğrenim Hakkı ve Ödevi" konusunda yapılan düzenleme bu çerçevede değerlendirildiğinde yasa koyucuya hakkın kapsamının belirlenmesi konusunda geniş bir takdir yetkisi bıraktığı ortaya çıkmaktadır. Nitekim, getirilen düzenleme ile, Anayasa'nın 13. Maddesi gereği eğitim ve öğrenim hakkı bakımından, mevcut hukuki zeminde geçerli bir kural olan "sınırlamanın kanunla yapılacağı" kuralı tekrar edilmektedir. Bu noktada, sınırlamanın kanunla yapılması gerektiğinin tekrar belirtilmesi ancak yasama organına düzenlemenin kapsamını belirlemede takdir yetkisi verme amacı ile açıklanabilir. Aksi halde, 13. Madde hükmünün tekrarı çok anlamlı bir düzenleme olmayacaktır. İkinci olarak, maddenin gerekçesinden Yüksek Öğrenim Kurumlarında uygulanan başörtüsü yasağını kaldırma amacıyla yapıldığı anlaşılrsa da, metninde bu konu açıkça düzenlenmiş değildir.

Tartışmaların odaklandığı bu alanda doğrudan uygulanma konusu daha da tereddüt

uyandıracak gibi görünmektedir. Nitekim, bu konu mevcut hukuki zeminde Anayasa Mahkemesi'nin Anayasa'nın 2 ve 24. maddelerini temel alan kararları dolayısıyla doğrudan doğruya Anayasa'dan kaynaklanan yasaklar niteliğindedir.⁶ Sonuç olarak 5735 Sayılı Kanun ile getirilen değişikliğin Anayasa'nın bu diğer iki maddesi ile birlikte değerlendirilmesi ile kapsamının nasıl şekilleneceği son derece belirsizdir. Anayasa Mahkemesi'nin Anayasa hükümleri arasında genel kural/istisna kural ilişkisi kurduğu birtakım kararları mevcuttur⁷. Ancak, 2. maddenin Anayasa'daki değiştirilemeyecek hükümlerden birisi olması bu konuda farklı bir değerlendirmeyi gerekli kılabılır. 5735 Sayılı Kanun'la getirilen düzenleme, baş örtüsü yasağı çerçevesinde 2, 24 ve 42. madde ilişkisini açıkça düzenlemeyerek, konuyu kanun koyucunun takdirine bırakmaktadır. Düzenlemenin yürürlüğe girmesinin ardından uygulamadaki farklılıklar da, Anayasa değişikliğinin baş örtüsü yasağı uygulamasında bir değişiklik meydana getirebilmesi için kanun koyucunun müdahalesinin gerekliliğini göstermektedir.

³ Bkz. Ergun Özbudun, Türk Anayasa Hukuku, 2002, Yetkin Yayınları, İstanbul, s. 412; İl Han Özyay, Anayasa:Özgürlükler ve İdari Kolluk Etkinlikleri, Anayasa Yargısı, Cilt No. 19, 2002, Ankara, s.282.

⁴ Anayasa Mahkemesi, E. 2004/84, K. 2004/124 k.t. 8.12.2004, www.anayasa.gov.tr [z.t. 12/04/2008]

⁵ Ayrıca, bkz. Yargıtay Hukuk Genel Kurulu "Anayasa bu hükmü ile,1961 Anayasasından ayrılmış, kanunlardaki Anayasaya aykırı hükümlerin çözümü için öngörülmuş prosedüre başvurulmaksızın doğrudan ve tereddütsüz Anayasa hükümlerinin uygulanması zorunluluğunu getirmiştir." E. 1980/4-1714, K. 1983/803, YKD Cilt 9. Sayı 11, Kasım 1983, s. 1589-1590

⁶ Anayasa Mahkemesi E. 1989/1, K. 1989/12, k.t. 7.3.1989, www.anayasa.gov.tr [z.t. 12/04/2008]; Anayasa Mahkemesi E. 1990/36, K. 1991/8, k.t. 9.4.1991, www.anayasa.gov.tr [z.t. 12/04/2008]

⁷ Bkz. Anayasa Mahkemesi E. 1984/6, K. 1985/1, k.t. 11.1.1985, www.anayasa.gov.tr [z.t. 15/04/2008];

İNSAN HAKLARI GÜNDEMİ

Kısa Kısa...

• Türkiye Ekonomik ve Sosyal Etüdler Vakfı (TESEV), 8 Ocak 2008'de kaybettikleri çalışma arkadaşları, aynı zamanda İstanbul Bilgi Üniversitesi İnsan Hakları Hukuku Yüksek Lisans Programı Temmuz 2007 mezunlarından olan Derya Demirler'i, 8 Mart Dünya Kadınlar

Günü'nde doğup büyüdüğü Eskişehir'de "Türkiye'de Toplumsal Cinsiyet ve Kadın Hareketinin Geleceği" konulu bir konferansta andı. Konferansta, TESEV Algılar ve Zihniyetler Yapıları serisinde, yayına hazırlanmasında Derya Demirler'in büyük emeği geçen, İlnur Üstün ve Dr. Aksu Bora tarafından yürütülen Cinsiyet Rejimi araştırma projesinin kitabı "Sıcak Aile Ortamı: Demokratikleşme Sürecinde Kadınlar ve Erkekler" in tanıtımı da yapıldı. Konferansa katılan kadın hareketi temsilcileri ve akademisyenler Türkiye'de toplumsal cinsiyet rejimi ve kadın hareketinin geleceğine yönelik tartışmalarda Derya Demirler'in bu alanda yaptıklarına da sık sık

referans verdiler. Kitaba erişmek için lütfen tıklayın: <http://www.tesev.org.tr/projeler/sicakailortami3baski.pdf>

• Mor Çatı Kadın Sığınağı Vakfı 20 Şubat 2008'de "Kadına Yönelik Aile içi Şiddeti Önleme ve Etkin Belediyecilik" konulu bir toplantı düzenledi. Sığınma evleri konulu toplantıya yerel yönetimler ve kadın örgütleri katıldı. Toplantıda verilen bilgiye göre İstanbul'da Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu'nun (SHÇEK) bağlı bir danışma merkezi ve iki sığınma evi, belediyelere bağlı ise dört danışma merkezi ve dört sığınma evi bulunuyor. Ayrıca İstanbul Valiliği bünyesinde yine danışma merkezi çalışmaları yürüten Kadın Statüsü Masası ile Beyoğlu Kaymaklığı bünyesinde Mor Çatı Kadın Sığınağı Vakfı tarafından yönetilen bir sığınma evi mevcut. Toplantıda İstanbul Büyükşehir Belediyesi'nin hala sığınma evi olmaması ve aile içi şiddete yönelik özel bir çalışma yapmaması eleştirildi. Kaynak: <http://www.bianet.org/>

• 8 Mart Uluslararası Kadınlar Günü dolayısıyla Birleşmiş Milletler Kadına Karşı Şiddet Özel Raportörü Prof. Dr. Yakın Ertürk, Özel Raportör Miloon Kothari ve Bağımsız Uzman A.N. Mudho bir bildiri yayımladı. Bildiride dünya üzerinde kadınların içinde bulunduğu durumun hak idealinden çok uzak olduğu belirtilerek, bu yılki

Uluslararası Kadınlar Günü'nün temasının "Kadınlara ve Kız Çocuklara Yatırım" olarak belirlenmesinin, kadınların mali kaynaklara ve makro ekonomik politikalarla ilgili karar alma mekanizmalarına erişimi açısından önemli olduğu hatırlatıldı. Ayrıca, BM Genel Sekreteri Ban Ki-moon'un kadına yönelik şiddeti sona erdirmek üzere 25 Şubat 2008'de başlatacağı çok yıllık küresel bir kampanyayı başlatcağı olmasının sevince karşılandığı dile getirildi.

• 1 Mart 2008 tarihinde "Ailenin Korunmasına Dair Kanun'un Uygulanması Hakkında Yönetmelik" yayınlandı. Yönetmeliğe erişmek için: <http://www.ksqm.gov.tr/yonetmelik6.html>

• Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü'nün (KSGM) yürüttüğü Kadına Yönelik Aile İçi Şiddetle Mücadele Projesi kapsamında 2007-2010'u kapsayan Ulusal Eylem Planı yayınlandı. Eylem planının altı bileşeni var. Bunlar; yasal düzenlemeler, farkındalık yaratma ve zihniyet dönüşümünün sağlanması, kadının güçlendirilmesi, koruyucu hizmet sunumu, tedavi ve rehabilitasyon hizmetlerinin sunumu ve kurum ve kuruluşlararası işbirliği. Hedefler arasında aile içinde şiddet gören kadına ve şiddet failine yönelik tedavi ve rehabilitasyon hizmetlerini düzenlemek yer alıyor. Ulusal Eylem Planı'nın tam metnine ulaşmak için: <http://www.ksqm.gov.tr/uep.pdf>

• Uluslararası Anadil Günü 2000 yılından bu yana her yıl 21 Şubat'ta kutlanıyor. Geçtiğimiz yıl BM Genel Kurulu, 2008'i "Uluslararası Diller Yılı" ilan etmişti. Bu yıl kapsamında düzenlenecek etkinliklerin koordinasyonundan BM Eğitim, Bilim ve Kültür Kurumu (UNESCO) sorumlu. UNESCO tarafından verilen bilgiye göre grupların ve bireylerin kimliğinin en önemli unsurlarından biri olan ve dünya üzerinde konuşulan diller bugün eşit muamele görmüyor. UNESCO tarafından, dünyada konuşulan 6.700 dilin yarısından fazlasının uzun vadede yok olma tehlikesi içinde olduğu vurgulanıyor. "Diller önemlidir!" sloganıyla yıl içinde yürütülecek etkinlikler hakkında bilgi almak için: http://portal.unesco.org/culture/en/ev.php-URL_ID=35344

• Sulukule Roman Kültürünü Geliştirme ve Dayanışma Derneği ve Brüksel merkezli *The European Roma Information Office-ERIO* (Avrupa Roman Enformasyon Ofisi) 8-9 Şubat 2008 tarihlerinde "Romanların Türkiye'de Eğitime Erişimi" başlıklı uluslararası bir konferans düzenledi. Avrupa Komisyonu Türkiye Delegasyonu, UNICEF, Avrupa Roman Hakları Merkezi, Avrupa Parlamentosu, Edirne, İzmir, Balıkesir, Sulukule Roman Dernekleri ve Milli Eğitim Bakanlığı'ndan katılımcıların bulunduğu konferansta Romanlar'ın eğitime erişimi tartışıldı. ERIO Direktörü Ivan Ivanov Romanların sadece dans edip şarkı söylemek istediği kalıp yargısının değişmesi gerektiğini, bunların Roman kültürünün önemli bir parçası olduğunu fakat Roman çocukların farklı alanlarda çalışmaya özendirilmesi gerektiğini vurguladı.

• Uluslararası Irk Ayrımcılığının Yok Edilmesi Günü bu yıl da 21 Mart günü kutlandı. BM İnsan Hakları Yüksek Komiseri Louise Arbour konuyla ilgili olarak Her Türlü Irk Ayrımcılığının Ortadan Kaldırılmasına İlişkin Uluslararası Sözleşme'nin tüm Devletler tarafından imzalanmasına yönelik bir çağrı yayınladı. Arbour ırkçılığın birçok çatışmanın temelinde yatan bir sebep olduğunu ve ırkçılığın uluslararası barış ve güvenlik için bir tehdit oluşturduğunu belirtti. BM Genel Kurulu tarafından kabul edilen ilk insan hakları sözleşmesi olan ve 1969 yılında yürürlüğe giren bu Sözleşme'yi BM'ye üye 192 Devletin 173'ü onaylamış bulunuyor. Diğer yandan, sözleşmeyi onaylamış olan bir çok ülke sözleşmeye çekince koymuş durumda. Irk Ayrımcılığının Yok Edilmesi Günü ile ilgili olarak ayrıca Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı Demokratik Kurumlar ve İnsan Hakları Bürosu (OSCE-ODIHR), Irkçılık ve Hoşgörüsüzlüğe Karşı Avrupa Komisyonu (ECRI) ve Avrupa Birliği Temel Haklar Ajansı (FRA) ortak bir bildiri yayınlayarak ırk, renk, dil, din, milliyet veya ulusal ya da etnik köken temelinde üstünlüğe dair düşünceler yaygın tüm söylemleri kınadı. Bildiri metni için: http://www.coe.int/t/e/human_rights/ecri/1-ECRI/5-Current_events/50-eng_18_03_2008.asp

• Avustralya Başbakanı Kevin Rudd, 13 Mart 2008 tarihinde yaptığı bir konuşma ile Avustralya Hükümeti ve Avustralya Parlamentosu adına "derin üzüntü, acı ve kayıplara neden olan" geçmişteki uygulamalar ve politikalarından dolayı Aborjin adı verilen Avustralya'nın yerli halkından özür diledi. Yapılan özür konuşması, Aborjin çocukların ailelerinden ve içinde yaşadıkları topluluktan koparılması ve bunun yarattığı büyük acıya işaret ediyordu. Parlamento'da yapılan ve halkın da katıldığı, dört dakikası özürle geçen yirmi dakikalık konuşmadan sonra Başbakan ayakta alkışlandı. Özrün İngilizce tam metni için: <http://www.iht.com/articles/ap/2008/02/13/news/Australia-Aborigines-Text.php>

• Avrupa Konseyi Parlamenterler Meclisi 23 Ocak 2008 tarihinde, AİHM'de Bulgaristan, İrlanda, Letonya, Moldova ve Türkiye'den görev yapacak olan beş yargıcı seçti. Bulgar, Moldovalı ve Türk Yargıçların görev süresi 1 Mayıs 2008 tarihinde başlayacak. AİHS'de yer alan hükümler doğrultusunda yeni seçilen yargıçların görev süresi altı yıl olacak ve yeniden seçilebilecekler. AİHM'ye Türk yargıç olarak seçilen Prof. Dr. Ayşe Işıl Karakaş 1958 İstanbul doğumlu. Avukat olan ve 1991 yılından beri İstanbul Barosu'na üye olan Karakaş uluslararası hukuk profesörü. Çalışma alanları uluslararası insan hakları hukuku ve Avrupa Birliği hukuku olan Karakaş Galatasaray Üniversitesi'nde öğretim üyesi ve Üniversite'nin Avrupa Araştırma ve Dokümantasyon Merkezi Müdürü. Seçilen yargıçların özgeçmişini için bakınız: <http://assembly.coe.int/>

• İnsan Ticaretine Karşı Eyleme İlişkin Avrupa Konseyi Sözleşmesi 1 Şubat 2008 tarihinde yürürlüğe girdi. Sözleşme özellikle şu hususlara yer veriyor: insan ticareti mağdurlarına zorunlu yardım önlemleri, en azından otuz günlük bir rehabilitasyon süresinin sağlanması, sadece güvenlik güçleri ile işbirliği yapan mağdurlara değil, insani temelde tüm mağdurlara geçici ikamet izni olanağının sağlanması, "müşteri"lerin cezalandırılması olanağını sunması, insan ticareti mağdurlarının cezalandırılmaması, uluslararası işbirliğinin güçlendirilmesi ve Sözleşme'nin Taraf Devletlerce doğru biçimde uygulanmasını denetleyecek GRETA adında bağımsız bir denetim mekanizmasının oluşturulması. 14 üye devletin yürürlüğe koyduğu ve 24 devletin de imzaladığı anlaşmayı Türkiye henüz imzalamadı. Sözleşme hakkındaki Türkçe açıklama belge için: http://www.coe.int/t/dq2/trafficking/campaign/Source/PDF_Conv_197_Trafficking_ExpRep_Turkish.pdf

• Avrupa Konseyi ve Norveç, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nin (AİHS) etkin biçimde hayata geçmesini güvence altına alacak projeleri desteklemek üzere İnsan Hakları Fonu'nu kurdu. Diğer devletlerin katkısına da açık olacak fona Norveç ilk etapta bir milyon Avro katkı verecek. Desteklenecek projelerin, AİHS'nin ulusal insan hakları mevzuatına dâhil edilmesini, yargı mensuplarının eğitimini, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi (AİHM) içtihatı ve kararlarına dair bilgilerin yaygınlaştırılmasını hedeflemesi beklenecek.

• Heinrich Böll Stiftung Derneği 5-6 Nisan 2008 tarihlerinde "Türkiye'de Geçmişle Hesaplaşma: Dil ve Yöntem" başlıklı bir forum düzenledi. Forumun amacı geçmişle hesaplaşma konusunda varolan kaygı ve tereddütleri irdelemek, bunların kaynaklarını sorgulamak ve aşılmasının yollarını aramaktı. Forum kapsamında ilk gün yapılan panelde farklı travmatik geçmişlere sahip ülkelere bir edebiyatçı, bir sinemacı ve bir akademisyen kendi tecrübelerinden bahsetti. Ayrıntılı bilgi için: <http://www.boell-tr.org>

• Eğitim Reformu Girişimi (ERG) 5-6 Nisan 2008 tarihlerinde 5. Eğitimde İyi Örnekler Konferansı'nı düzenledi. Konferans, sınıfta, okulda, okul dışında öğrenmeyi ve öğrenme ortamlarını zenginleştirmek için gayret eden öğretmenlere ve eğitimcilere ulaşmayı ve bu kişileri meslektaşları ile bir araya getirerek yeni öğrenme ortamlarının oluşmasını hedeflemekteydi. Türkiye'de eğitimin tüm

paydaşlarını iyi örnekler etrafında bir araya getirmesi açısından önemli bir örnek olan konferansa Milli Eğitim Bakanlığı üst düzey bürokratları, Ankara ve yerel birimlerinden yetkililer, öğretmenler, akademisyenler, sivil toplum kuruluşlarından temsilciler, veliler, özel sektörden eğitime ilgi duyan kişiler ve öğrenciler katıldı. Konferansın ilk gününde Siyaset Bilimci Dr. Herkül Millas "İnsanlar Eğitimlerinde Söz Sahibi Olmalı mı?" başlıklı bir açılış konuşması yaptı. Konferansta 62 sözlü ve 69 poster iyi örnek sunuşu Türkiye'nin farklı illerinden gelen öğretmenlerin ilgisine sunuldu. Konferansta ayrıca "Eğitimde Cinsiyet Ayrımcılığı ile Mücadele" ve "Barış Eğitimi" temaları çerçevesinde özel sunuşlar yapıldı. Konferans hakkında detaylı bilgi için: <http://www.egitimdeiyiornekler.org>

RAPORLAR...

2007 yılının sona ermesiyle birçok ulusal ve uluslararası kuruluş insan haklarının geçen yıllık durumuyla ilgili raporlar yayınladı. Bunlardan bazıları:

- BM İnsan Hakları Konseyi'nin BM Genel Kurulu'na sunduğu 2007 yılı raporu: <http://daccessdds.un.org/doc/UNDOC/GEN/G07/141/13/PDF/G0714113.pdf>

- Uluslararası Af Örgütü AB Ofisi'nin 22 Şubat'ta toplanan AB-Türkiye Troykası ve 5-6 Mart'ta toplanan AB-Türkiye Komitesi'ne sunulmak üzere hazırladığı Türkiye'de insan hakları konulu raporu: <http://www.amnesty-eu.org/static/documents/2008/0802Turkeybriefing.pdf>

- Türkiye'nin Avrupa Sosyal Şartı'nın uygulamasına ilişkin 3 Mart 2008 tarihli 14. Raporu: http://www.coe.int/t/e/human_rights/esc/3_reporting_procedure/1_state_reports/Turkey14_en.pdf

- Avrupa Konseyi İşkenceyi Önleme Komitesi'nin (CPT), 2007 yılı Mayıs ayında gerçekleştirdiği Türkiye ziyareti ile ilgili raporu ve Türkiye'nin cevabı: <http://www.cpt.coe.int/en/states/tur.htm>

- Çocuklara Yardım Fonu (UNICEF) Dünya Çocuklarının Durumu Raporu 2008 <http://www.unicef.org/sowc08/report/report.php>

- Human Rights Watch 2008 yılı raporu: <http://www.hrw.org/wr2k8/> Raporun Türkiye ülke özeti için: <http://hrw.org/turkish/docs/2008/01/31/turkey17848.htm>

- Avrupa Komisyonu'nun "Karar Almada Kadınlar ve Erkekler 2007: Durum Analizi ve Trendler" başlıklı raporu: http://ec.europa.eu/employment_social/publications/2008/ke8108186_en.pdf

- Avrupa Komisyonu'nun "Kadınlar ve Erkekler arasındaki Eşitlik-2008" Raporu: http://ec.europa.eu/employment_social/gender_equality/docs/com_2008_0010_en.pdf

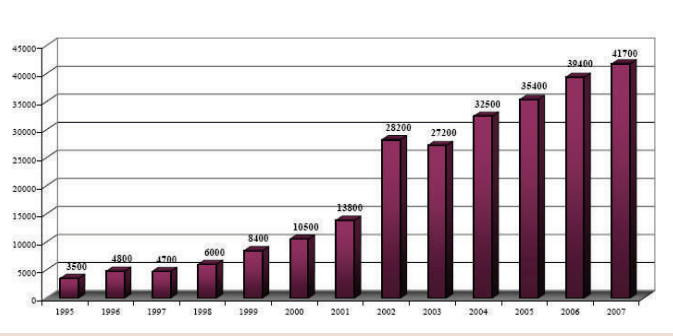
- Uluslararası Azınlık Hakları Grubu'nun "Dünya Azınlıklarının Durumu-2008: İklim Değişikliği Özel" raporu: <http://www.minorityrights.org>

- Eğitim Reformu Girişimi'nin (ERG) "Eğitim İzleme Raporu 2007": <http://www.erg.sabanciuniv.edu/>

İNSAN HAKLARI HUKUKU KARARLARI

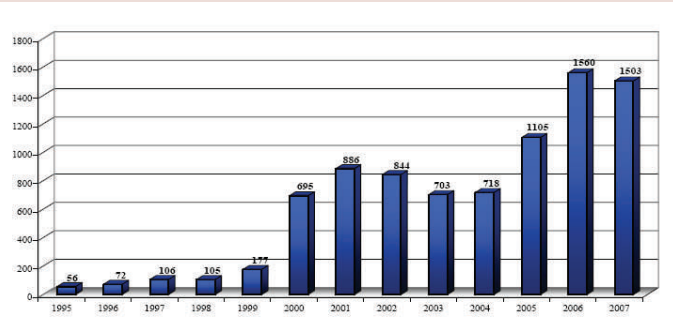
Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'nde 2007 yılı nasıl geçti?

Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi (AİHM) 11 Mart 2008 tarihinde yayınladığı bir raporla 2007 yılı faaliyetlerini özetledi. Raporla AİHM'nin iş yükü ile ilgili rakamlar özellikle dikkat çekiyor. Mahkeme'nin yoğun iş yükü karşısında kapasitesinin artırılması amacıyla kurumsal ve usule ilişkin reformları öngören 14 No'lu Protokol 2004 yılında kabul edilmişti. Bu reformların hayata geçmesi için Sözleşme'ye taraf olan tüm ülkelerin Protokol'ü onaylaması gerekiyor. Rusya Federasyonu dışında tüm ülkeler 14 No'lu Ek Protokol'ü onaylamış durumda ve söz konusu reformların hayata geçirilmesi için Rusya Federasyonu'nun da onayı gerekiyor.

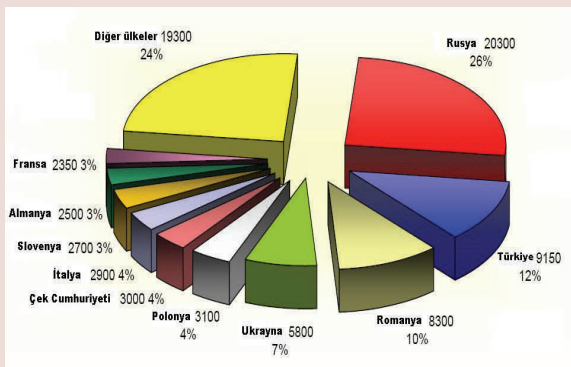
Tablo'da 1995 yılından bugüne AİHM'ye yapılan başvuru sayıları yer alıyor.

İstatistikler AİHM'nin iş yükünün yıldan yıla giderek arttığını ortaya koyuyor. Kurulduğu günden 11 No'lu Ek Protokol'ün yürürlüğe girdiği ve AİHM'nin tam zamanlı olarak çalışmaya başladığı 1998 yılına kadar Mahkeme toplam 837 başvuru hakkında karar vermişti. Ancak sadece 2007 yılında bu rakam 1503 olarak gerçekleşti. 2007 yılında Mahkeme'nin önünde halen incelenmeyi bekleyen yaklaşık 80.000 başvuru bulunuyor. İncelenmeyi bekleyen başvurular arasında dört ülke göze çarpıyor. Başvuruların %26'sını Rusya Federasyonu, %12'sini Türkiye, %10'unu Romanya ve %7'sini Ukrayna aleyhine yapılan başvurular oluşturuyor ve toplam başvuruların %55'i bu dört ülkeden geliyor. 2007 yılında karar verilen 1503 başvurunun 331'ini Türkiye'ye karşı yapılan başvurular oluşturuyor ve Türkiye bu anlamda ilk sırada yer alıyor. Türkiye'yi 192 dava ile Rusya Federasyonu, 111 dava ile Polonya ve 109 dava ile Ukrayna izliyor.

Tablo'da 1995 yılından bugüne AİHM'de sonuçlanan dava sayıları yer alıyor.

AİHM 2007 yılı içerisinde 27.000 başvuruyu kabul edilemez buldu ya da başka bir nedenle listeden çıkarılmasına karar verdi.

Tablo'da 31 Aralık 2007 itibarıyla incelenmeyi bekleyen başvuru sayıları yer alıyor.

Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'nde 2008 yılı Ocak-Şubat-Mart ayları

Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'nde 2008 yılı Ocak-Şubat-Mart aylarında Türkiye ile ilgili 61 dava sonuçlandı. Mahkeme, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi ve Ek Protokolleri'nde yer alan bazı hakların ihlal edildiğine ve çeşitli miktarlarda tazminat ödenmesine karar verdi.

Türkiye ile ilgili sonuçlanan davalarda beş kez yaşam hakkının, dokuz kez işkence ve kötü muamele yasağının, dokuz kez kişi özgürlüğü ve güvenliği hakkının, 30 kez adil yargılanma hakkının, altı kez ifade özgürlüğünün, bir kez toplanma ve örgütlenme özgürlüğünün, iki kez etkili başvuru hakkının, 13 kez mülkiyet hakkının ve bir kez bireysel başvuru hakkının ihlal edildiğine karar verildi.

Emin ve Diğerleri v. Yunanistan (Başvuru no. 34144/05)

Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi (AİHM) 27 Mart 2008 tarihinde açıkladığı *Emin ve Diğerleri v. Yunanistan* (Başvuru no. 34144/05) davası hakkındaki kararında Batı Trakya'da yaşayan Türk azınlığa mensup kişiler tarafından kurulmuş bir derneğe ilişkin olarak Yunanistan Hükümeti'nin Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nin örgütlenme özgürlüğünü düzenleyen 11.maddesini ihlal ettiği kararını verdi.

Dava, Mart 2001 tarihinde bölgede "Rodop Bölgesi Türk Kadınları Kültür Derneği" adı altında "Rodoplu kadınlar için bir buluşma noktası oluşturmak" ve "sosyal, ahlâkî ve manevi gelişimi sağlamak ve üyeler arasında kardeşliği pekiştirmek" amacıyla kurulan bir derneğin tescil talebinin reddedilmesine ilişkindir. Yunanistan Temyiz Mahkemesi de söz konusu tescil talebine ilişkin olarak Lozan Barış Andlaşması'nın sadece Müslüman azınlığa haklar tanıdığı, Türk azınlığı adı altında bir azınlık statüsüne yer vermediği ve bu adla kurulan derneğin, üyelerinin menşei konusunda, toplumu yanıltıcı bir izlenim yaratabileceği ve dolayısıyla kamu düzenini tehdit ettiği gerekçesinden hareketle talebin reddine karar vermiştir. AİHM ise, hiç faaliyete geçmemiş olduğunun altını çizerek, derneğin sadece isimden yola çıkarak kamu düzenini tehdit edecek amaçlar taşıdığı sonucuna varılmayacağını, diğer yandan derneğin amacının Yunanistan'da etnik bir azınlığın var olduğu fikrini desteklemek olduğu varsayılırsa dahi bunun, şiddet veya anayasal olmayan, anti-demokratik yöntemlere başvurulmadıkça, demokratik toplum için tehdit oluşturmayacağı sonucuna varmıştır.

Anayasa Mahkemesi Kararları

E. 2004/30, K. 2008/55 ve Karar tarihi: 07.02.2008, R.G.19 Mart 2008 - 26821*

Anayasa Mahkemesi, 19 Mart 2008 tarihli ve 26821 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanan, 2004/30 E. ve 2008/55 K. sayılı ve 07.02.2008 tarihli kararı ile 5682 sayılı Pasaport Kanunu'nun 14. maddesinin beşinci fıkrası uyarınca kız çocuklarının hususi damgalı pasaport sahibi ile birlikte yaşadıkları, çalışmadıkları ve evlenmedikleri sürece hususi damgalı pasaporttan yararlanabilme olanağına sahip olmalarının Anayasa'nın 2. ve 10. maddelerine aykırı olduğu yönünde karar vererek bu düzenlemeyi iptal etti.

Konya 1. İdare Mahkemesi'nin başvurusunda yasa koyucunun yasal düzenlemeler yaparken, cinsiyet farkı gözeterek belli bir cins lehine veya aleyhine farklılık öngöremeyeceği, bununla beraber "dava konusu işlemin yasal dayanağı olan 5682 sayılı Kanun'un 14/A-5 maddesinde kız evlatlara tanınan olanak erkek evlatlara tanınmayarak cinsiyet yönünden ayrımcılık yapıldığı" iddia edilmişti. Yine Anayasa'nın 41. maddesi kapsamında devletin, "ana ve çocukların korunması ilkesini ihlal etmeme yükümlülüğü yanında, ihlal edilmesine sebep olacak unsurlar yönünden önleyici tedbirleri de almak zorunda olduğu" belirtilmişti. Son olarak Anayasanın 90. maddesi bağlamında milletlerarası anlaşmaların iç hukukta doğurduğu etkiye ve bu arada Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nin (AİHS) 8 ve 14. maddeleri ile 12 No'lu Ek Protokol'ün 1. maddesine yollamada bulunan Mahkeme (i) herkesin özel hayatına, aile hayatına, konutuna ve haberleşmesine saygı gösterilmesi hakkına sahip olduğunu ve bu hakkın kullanılmasına bir kamu otoritesinin müdahalesinin, ancak ulusal güvenlik, kamu emniyeti, ülkenin ekonomik

* Bu yazı, İstanbul Bilgi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Araştırma Görevlisi Kerem Gülay tarafından hazırlanmıştır.

İNSAN HAKLARI HUKUKU KARARLARI

refahı, dirlik ve düzenin korunması, suç işlenmesinin önlenmesi, sağlığın ve ahlâkın veya başkalarının hak ve özgürlüklerinin korunması için, demokratik bir toplumda zorunlu olan ölçüde ve yasayla öngörülmesi söz konusu olabileceği; Pasaport Kanunu'na göre yurt dışına çıkmak için pasaport almak bir hak olduğu ve bu hakkın kullanılma sırasındaki, zihinsel özgürlüğü ve sürekliliğe bakıma muhtaç olan çocuğun annenin pasaportuna işlenmemesi dolayısıyla anne-çocuğun ayrılması hem çocuk yönünden hem anne yönünden aile hayatına saygı gösterilmesi ilkesine uygun düşmediği; (ii) AİHS'nin 8. maddesinde de "[h]erkes özel hayatına, aile hayatına, konutuna ve haberleşmesine saygı gösterilmesi hakkına sahiptir. Bu hakkın kullanılmasına bir kamu otoritesinin müdahalesi, ancak ulusal güvenlik, kamu emniyeti, ülkenin ekonomik refahı, dirlik ve düzenin korunması, suç işlenmesinin önlenmesi, sağlığın ve ahlâkın veya başkalarının hak ve özgürlüklerinin korunması için, demokratik bir toplumda zorunlu olan ölçüde ve yasayla öngörülmesi olmak koşuluyla söz konusu olabilir" şeklindeki hükme yer verildiği; AİHS'nin 14. maddesinde "[b]u Sözleşme'de tanınan hak ve özgürlüklerden yararlanma, cinsiyet, ırk, renk, dil, din, siyasal veya diğer kanaatler, ulusal veya sosyal köken, ulusal bir azınlığa mensupluk, servet, doğum veya herhangi başka bir durum bakımından hiçbir ayrımcılık yapılmadan sağlanır" hükmü getirildiği; 12 No'lu Ek Protokol'ün 1. maddesinde de "yasayla öngörülmesi olan tüm haklardan yararlanma, cinsiyet, ırk, renk, dil, din, siyasal veya diğer kanaatler, ulusal veya sosyal köken, ulusal bir azınlığa mensup olma, servet, doğum veya herhangi bir statü bakımından hiçbir ayrımcılık yapılmadan" sağlanacağını belirtildiği vurgulanmıştır.

Anayasa Mahkemesi, kararın gerekçesinde Anayasa'nın 2. maddesinde belirtilen hukuk devleti ilkesine ve Anayasa'nın 10. maddesinde düzenlenen yasa önünde eşitlik ilkesine göndermede bulunarak "[h]ususî damgalı pasaport sahibi olan kişilerin kız ve erkek çocukları aynı hukukî durumdadırlar. Aynı durumda bulunan kişilerin yasanın öngördüğü haklardan aynı esaslara göre yararlandırılmaları ya da yararlandırılmamaları eşitlik ilkesinin gereği" olduğu tespitini yaptı ve itiraz konusu ibarenin de yer aldığı 5682 sayılı Pasaport Kanunu'nun 14. maddesinin beşinci fıkrası uyarınca kız çocuklarının hususî damgalı pasaport sahibi ile birlikte yaşadıkları, çalışmadıkları ve evlenmedikleri sürece hususî damgalı pasaporttan yararlanabilme olanağına sahip olmalarına karşın "aynı durumda bulunan erkek çocuklarının bu imkândan ancak reşit olana kadar yararlanabilmeleri cinsiyetler arasında ayrımcılığa yol açmakta" olduğunu ve bu durumun yasa önünde eşitlik ilkesine aykırılık oluşturduğunu belirterek itiraz konusu ibarenin Anayasa'nın 2. ve 10. maddelerine aykırı olduğundan bahisle bu düzenlemeyi iptal etti. Anayasa Mahkemesi, düzenleme Anayasa'nın 2. ve 10. maddelerine aykırı görülerek iptal edildiğinden 41. ve 90. maddeler bakımından inceleme yapmaya gerek görmedi.

Yukarıda da belirtildiği gibi, Konya 1. İdare Mahkemesi'nin Anayasa'ya aykırılık iddiası, sadece hukuk devleti ve eşitlik ilkelere değil Anayasa'nın 41. ve 90. maddelerine de dayanmaktadır. Bu bağlamda Anayasa'nın 90. maddesi doğrultusunda atfta bulunan AİHS'nin 8. ve 14. maddeleri ile 12 No'lu Ek Protokol'ün 1. maddesi ayrıca önem taşımaktadır. Türkiye AİHS'ye taraf olan ülkeler arasında yer almasına karşın ayrımcılık yasağını sadece Sözleşme'de yer alan haklarla sınırlamayıp genişleten 12 No'lu Ek Protokol'ü imzalamış ancak henüz onaylamamıştır. İptal kararının gerekçesinde Anayasa'nın 2. ve 10. maddelere aykırılığa dayanılması, bununla beraber özel hayatın gizliliği bağlamında herhangi bir değerlendirmede bulunulmamış olması bu bağlamda eleştirilebilir. Ayrıca Anayasa'nın 10. maddesinde yer alan "kanun önünde eşitlik" ilkesi iptal sebebi teşkil ederken, Konya 1. İdare Mahkemesi'nin gerekçesinde de dayanan AİHS madde 14 ve 12. Ek Protokol madde 1'e destek ölçü norm olarak dahi yollama yapılmamış olması eleştiriye açıktır.

E. 2005/151, K. 2008/37 ve Karar tarihi: 03.01.2008 R.G. 29 Mart 2008 - 26831

34 Asliye ve Sulh Ceza Mahkemesi tarafından 5237 sayılı Türk Ceza Kanunu'nun 86. maddesinin üçüncü fıkrasında yer alan kasten yaralama suçunun üstsoya, altsoya, eşe veya kardeşle karşı işlenmesi durumunda şikâyet aranmaksızın verilecek cezanın yarı oranında artırılmasını öngören düzenlemenin Anayasaya aykırılığı belirtilerek yapılan başvuruda, "tbbi müdahaleyle giderilebilecek ölçüdeki yaralama suçlarında üçüncü kişiler hakkında soruşturma ve kovuşturma yapılabilmesi için şikâyet şartı aranırken, üstsoya, altsoya, eşe veya kardeşle karşı işlenen aynı nitelikteki yaralama suçunun

şikâyet olmaksızın doğrudan takip edildiği; sanığın üçüncü kişilere nazaran daha ağır şekilde cezalandırıldığı; şikâyetten vazgeçme hakkının sınırlandırılmasının aile içi şiddetin artmasına neden olduğu, bu durumun aile birliğini bozduğu; etkili eylemde bulunan kişilerin iki defa cezalandırılma sonucuyla karşı karşıya kaldığı; evlilik birliği dışında yaşayan çiftler arasındaki basit tbbi müdahaleyle giderilebilecek yaralamaların şikâyete bağlı olması nedeniyle eşit korumanın sağlanmadığı; aynı şekilde Türk Ceza Kanunu'nda cezanın miktarı, mağdurlar üzerindeki sosyal ve psikolojik etkisi ve benzer yönleriyle yaralama suçundan daha ciddi bir suç olan aile içi cinsel saldırı suçunun (m.102) takibi şikâyete bağlı olduğu halde, basit yaralama suçunun re'sen takip edildiği belirtilerek, Kural'ın Anayasa'nın Başlangıç'ı ile 2., 5., 6., 10., 11., 12., 13., 17., 19., 20., 36., 38., 41. ve 74. maddelerine aykırı olduğu ve iptal edilmesi gerektiği" ileri sürülmüştür.

İptali istenen fıkra da yaralama suçunun Kanun'da sayılan yakın aile bireylerine karşı işlenmesi halinde verilecek cezanın yarı oranında artırılması ve kovuşturma ile soruşturmanın şikâyete bağlı olmaması öngörülmekteydi. Mahkeme Anayasa'nın 2, 5, 10, 12, 17, 38 ve 41. maddeleri açısından inceledi. Mahkeme, aile içi şiddet suçlarının ve bu suçlara bağlı olarak ortaya çıkan sonuçların tüm toplumların ortak sorunu olduğunu, farklı devletlerin kendi sosyal koşulları bağlamında bu suçları önlemek için cezaî, hukukî ve idarî önlemler aldıklarını, bazı devletlerde aile içi şiddet suçlarının doğrudan takip edilmesi kabul edilirken, bazılarında da suçtan zarar görenlerin şikâyeti üzerine soruşturma ve kovuşturma yapıldığını, Türkiye'de de son yıllarda aile içi şiddet olaylarının önlenmesi ve aile içi şiddet suçlarının etkin şekilde cezalandırılmaları için yapılan geniş kapsamlı yasal ve yönetsel çalışmalar kapsamında aile içi şiddetin en yaygın görünüşlerinden biri olan basit tbbi müdahale ile giderilebilecek kasten yaralama olaylarında baskı yapılarak şikâyetin engellenebileceğinin gözetilerek yasa koyucu tarafından, itiraz konusu kuralla şikâyet aranmaksızın soruşturma ve kovuşturma esasının kabul edildiğini belirtti. Mahkeme, bu bağlamda, yasa koyucunun aile içi şiddet suçlarının azaltılması ve aile içinde işlenen suçların da örtbas edilmemesi için, birbirlerine şefkatle davranmak konusunda en fazla yükümlülüğe sahip olan aile bireylerinin birbirlerini kasten yaralamaları halinde, sanıklar hakkında şikâyet aranmaksızın doğrudan takip ilkesinin getirilmesini öngörebileceğini ifade etti. Mahkeme eşitlik ilkesi ile ilgili bugüne kadar ortaya çıkan içtihatlarını tekrar ederek itiraz konusu kuralda belirtilen kişilerin, birlikte yaşamalarından kaynaklanan yükümlülükleri, onları üçüncü kişilerden ayırdığından, bunlara farklı kuralların uygulanmasının eşitlik ilkesine aykırılık oluşturmayacağını vurguladı. Söz konusu fıkranın Anayasa'nın 41. maddesine de aykırılık teşkil etmeyeceğini belirten Mahkeme ayrıca devlet, toplumun ve ailenin temel taşı olan bireyin maddi ve manevi varlığını her türlü tehlikeden, tehditten ve şiddetten korumakla yükümlü olduğunu ve bu kuralın Anayasa'nın 17. maddesiyle devlete yüklenen pozitif yükümlülüğün ceza hukuku alanındaki yansımalarından birisini oluşturduğunu belirterek TCK'nın 86. maddesinin üçüncü fıkrasını Anayasaya aykırı bulmadı.

Kararın, son yıllarda görünürlüğü artan aile içi şiddet olgusuyla mücadelede önemli bir karar olduğunu belirtmek mümkün olmakla birlikte burada esas üzerinde durulması gereken, yerel mahkemelerin "şiddete maruz kalani" değil de "şiddet uygulayani" koruyucu bir bakış açısıyla söz konusu fıkranın iptalini talep etmeleridir. Özellikle iptal gerekçelerinde yer alan şu iki husus dikkat çekicidir: "şikâyetten vazgeçme hakkının sınırlandırılmasının aile içi şiddetin artmasına neden olduğu ve bu durumun aile birliğini bozduğu" ve "evlilik birliği dışında yaşayan çiftler arasındaki basit tbbi müdahaleyle giderilebilecek yaralamaların şikâyete bağlı olması nedeniyle eşit korumanın sağlanmadığı". Yerel mahkemelerin konuya yaklaşımı, yasal düzenlemelerin tek başına yeterli olmadığı, aile içi şiddetle mücadelenin bütüncül politikalar gerektiren bir olgu olduğunu bir kez daha gözler önüne sermektedir.

Danıştay 8. Dairesi'nin Zorunlu Din Derslerinin İçeriğine İlişkin Kararları

(E.2006/4107, K.2007/7481, Karar tarihi: 28.12.2007 ile E.2007/679, K.2008/1461, Karar tarihi: 29.02.2008)

Danıştay verdiği iki önemli kararda Türkiye'de okutulan zorunlu din derslerinin bu içerikle zorunlu tutulmasının hukuka aykırı olacağını belirtti¹. Ülkemizde zorunlu din dersleri konusu 1982 Anayasası ile anayasal düzeyde düzenlenmiştir ve 1739 sayılı Millî Eğitim Temel Kanunu'nun 12. maddesinde, 16.05.1983 tarihli 2842 sayılı yasayla yapılan düzenleme ile din dersleri zorunlu hale getirilmiştir.

¹ Danıştay 8. Dairesi, E. 2006/4107, K. 2007/7481, 28.12.2007 tarihli karar ile Danıştay 8. Dairesi, E.2007/679, K. 2008/1461, 29.02.2008 tarihli karar.

İNSAN HAKLARI HUKUKU KARARLARI

Konu ile ilgili olarak Danıştay'ın verdiği son iki karar öncesinde de bir kararı mevcuttu. Danıştay 1986 yılında, din derslerine girmede için disiplin cezası verilen öğrencinin durumunu din derslerinin zorunlu dersler olduğu gerekçesiyle hukuka aykırı bulmamıştı. Ancak Danıştay bu kararında ileride vereceği kararın ipuçlarını da veriyordu. Anılan kararda Danıştay, "din kültürü ve ahlâk bilgisi dersleri içeriğinin din kültürü sınırlarını aşması halinde ilgililerin bu nedenle dava açabileceklerine kuşku yoktur" şeklinde görüş belirtmişti².

İnsan haklarında mutlak hak olarak kabul edilen yaşam hakkı ve işkence yasağı gibi bazı hakların aksine din ve vicdan özgürlüğü hem mutlak bir hak hem de değildir. Bir inanca sahip olma halinin sınırlandırılması mümkün değildir. Bu durum bireylerin istedikleri inanca sahip olması, inançlarını açıklamaya zorlanamaması, inançları nedeniyle suçlanamaması, kendisine zorla bir inanç kabul ettirilememesi anlamına gelmektedir. Din ve vicdan özgürlüğü, din veya inancını değiştirme özgürlüğü, dinini veya inancını tek başına veya topluca, açık yahut özel bir şekilde ibadet, öğretim, uygulama ve ayin yoluyla açığa vurmaya da kapsamaktadır.

Bir inancın, ancak dinin gereklerini yerine getirme noktasında dışı vurum konusunda sınırlanması mümkün olabilmektedir. Ayrıca, devletler ve bireyler için insan hakları bağlamında kabul edilen sınırlar içerisinde bu özgürlüğün kullanılmasına müdahale etmemeyi ve bu özgürlüğün fiilen kullanılmasını sağlamak için gerekli tedbir ve güvenceleri yerine getirme yükümlülüğünü içermektedir. Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi (AİHM), 1993 yılında verdiği, *Kokkinakis v. Yunanistan* kararında, din ve vicdan özgürlüğü açısından düşünce, vicdan ve din özgürlüğünün demokratik toplumun temellerinden biri olduğunu, dinsel boyutun inananların kimliğini ve yaşam algılamasını biçimlendiren en temel öğelerden biri olduğunu ancak bu durumun aynı zamanda ateistler, agnostikler, kuşkucular için de değerli bir kazanım olduğunu belirtti. Aynı kararda ayrıca demokratik toplumun ayrılmaz bir parçası olan ve yüzyıllarca süren mücadeleler sonucunda kazanılmış olan çoğulculuğun bu özgürlüğe bağlı olduğu ifade edildi³.

Din ve inanç kavramlarını tanımlamak genellikle zordur ve elimizde bu anlamda somut bir ölçüt bulunmamaktadır. Ayrıca bir din veya inancın bu vasfı taşıyıp taşımadığına karar verme ne idari organların ne de yargı organlarının görevidir. Bu, tamamen o inanca veya dine mensup bireyin karar verebileceği bir şeydir. Yine AİHM'ye baktığımızda bu bağlamda Hıristiyanlık, Yahudilik, Müslümanlık, Hinduizm, Budizm gibi büyük dinlerin dışında Yehova Şahitliği, Scientology Kilisesi gibi görece yeni dini oluşumların ya da pasifizm, ateizm ve vejetaryenizm gibi din dışı inançların da din ve vicdan özgürlüğü bağlamında değerlendirilebildiğini görüyoruz⁴. Bu açıdan Alevilik ile ilgili olarak İslamiyet içi veya dışı şekilde yaşanan tartışmaların en azından bu inancın meşruluğu konusunda din ve vicdan özgürlüğü açısından bir önemi bulunmamaktadır. Alevilik de diğer din ve inançlar gibi bu korumadan yararlanma hakkına sahiptir.

Bir din ya da inancın meşruluğunu tartışmak, nitelik tartışmasını beraberinde getirecek ve sahip olunan değer yargılarını kullanmayı zorunlu kılacaktır. Bu durumda devletin sahip olması gereken nesnellik ve tarafsızlık ilkeleri ile çelişecektir. Devletin bu anlamda bir din veya inancın meşruiyetine karar verme noktasında bir takdir yetkisinde söz edilemez. Geçmişte Türkiye'de yüksek yargı organlarının bu durum ile çelişecek kararları mevcuttur. Örneğin geçmişte Danıştay'ın bazı kararlarında Yehova Şahitliğinin ve Bahâîliğin bir din olup olmadığı Diyanet İşleri Başkanlığı'na ve Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi'ne sorulmuş ve gelen olumsuz cevap üzerine bu dine inan bireylerin nüfus cüzdanlarında yer alan din hanesine dinlerini yazdırmalarına izin verilmemiştir⁵. Burada AİHM'nin aksine nüfus cüzdanlarında yer alan din hanesinin ayrımcılık riskini oluşturmayacağını ifade eden bir Anayasa Mahkemesi kararının da mevcut olduğunu belirtmek gerekir⁶. Geçmişteki bu kararlarında Danıştay, inancın meşruluğunun sorgulanması anlamına gelen idari tasarrufları hukuka aykırı bulmamıştı. Zorunlu din dersleri ile ilgili kararlara konu olan 1990 tarihli Genelge⁷ sadece Hıristiyan ve Yahudiler açısından bir düzenleme getiriyordu.

AİHM kararları bu konu ile ilgili özellikle önem taşıyor. Bu durum Türkiye'nin Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'ne 1954 yılında taraf olması ve AİHM'nin kararlarını iyi niyet ile uygulama yükümlülüğünün gereğidir. Ayrıca Danıştay'ın, kararlarında AİHM'nin konu ile ilgili değerlendirmelerine doğrudan yer vermesi de ilgi çekicidir. AİHM, Danimarka ile ilgili olarak 1976 yılında verdiği *Kjeldsen, Busk Madsen ve Pedersen v. Danimarka* adlı dinsel eğitim ile ilgili bir kararında, devletlerin, eğitim ve öğretim işlevini yerine getirirken, müfredatında

yer alan bilgiler, nesnel, eleştirel ve çoğulcu bir biçimde aktarılmasına özen göstermesi gerektiğini, devletin ailenin dinsel ve felsefi inançlarına saygı gösterilmemesi anlamına gelecek, sistematik telkin amacı güdemeyeceğini ve bunun aşılması gereken bir sınır olduğunu ortaya koymuştur. Ayrıca verilecek eğitimin, nesnel, eleştirel ve çoğulcu bir içeriğe sahip olması gerektiği ifade edilmiştir. Din eğitiminin yasalarca düzenlenmesi, devletlerin, öğrencilere aktaracakları bilgilerin, doğrudan ya da dolaylı olarak dinsel ya da felsefi nitelikler içermesi, tek başına din ve vicdan özgürlüğünün ihlali anlamına gelmemektedir. Bu durumda ailelerin din eğitiminin müfredatta yer almasına yönelik bir itiraz hakkı bulunmadığı ifade edilmiştir⁸. AİHM'nin "*sistematik telkin yasağı*" olarak adlandırdığı bu ilke ile çocukların nesnel, eleştirel ve çoğulcu bir eğitimden sonra, gerçek anlamda ve kendi iradeleri doğrultusunda bir seçim hakkına sahip olacakları kabul edilmiştir. Yine Polonya ve İsveç ile ilgili benzer başvurularda zorunlu din dersinin varlığı din ve vicdan özgürlüğünün ihlali olarak görülmemiştir⁹.

Konu ile ilgili olarak Norveç'li bazı ailelerin Norveç'te yürürlükte olan ve Türkiye'de verilen zorunlu din dersleri ile belli noktalarda benzerlik taşıyan zorunlu din dersleri ile ilgili yaptıkları başvurular sonucu ortaya çıkan kararlar Danıştay'ın verdiği kararın ilk adımlarını oluşturmuştur ve böyle bir kararın ipuçlarını vermiştir. Gerek AİHM *Folgero ve Diğerleri v. Norveç* kararında¹⁰ gerekse Türkiye açısından yine bağlayıcı hale gelen, Birleşmiş Milletler'e bağlı diğer bir insan hakları koruma mekanizması olan İnsan Hakları Komitesi *Unn ve Diğerleri v. Norveç* kararında¹¹, eğitim hakkı ile din ve vicdan özgürlüğünün ihlal edildiğine karar vermiştir. Norveç'te 1997'de çıkarılan bir yasa ile din derslerinin içeriği değiştirilmiş ve dersin adı "Hıristiyanlık, din ve felsefe" olarak değiştirilmişti. Dersin içeriği, diğer dinlere ve inançlara yer vermekle beraber ağırlıklı olarak Norveç'in %86'sını oluşturan Hıristiyanlıkla ilgiliydi. Bu dersten ancak bireylerin din veya inancını belirtmesiyle ve sadece dersin belli bölümlerinden muaf olunabiliyordu. Bu insan hakları koruma mekanizmaları Norveç'te uygulanan mevcut sistemin fiilen işleminin zor olduğunu belirtti ve ayrıca dini inançları ifade etme zorunluluğunun özel hayatı ilgilendiren bir durum olduğunu ve ailelerin böyle bir yükümlülük altına sokulmaması gerektiğini ifade etti. Benzer durum bizim Anayasamız açısından da geçerlidir ve 15. madde gereği savaş, seferberlik, sıkıyönetim veya olağanüstü hallerde dahi kimsenin din, vicdan, düşünce ve kanaatlerini açıklamaya zorlanamayacağı ve bunlardan dolayı suçlanamayacağı ifade edilmiştir.

Bu davanın sonuçlanmasından kısa süre sonra Türkiye'den Hasan Zengin ve ilköğretim okulunda okuyan kızı Eylem Zengin'in AİHM'ye yaptıkları başvuru sonuçlandı ve kararda Norveç ile benzer argümanlar kullanıldı¹². İlköğretim okulunda okuyan Eylem Zengin'in din derslerinden muaf tutulmasına yönelik Türkiye'deki tüm hukuki yolları kullanmasının ardından yaptığı başvuruda AİHM, din dersleri ile ilgili müfredatın çoğulcu, eleştirel, nesnel bir içerik taşımadığını, büyük çoğunlukla Sünni İslam inancına yer verdiğini, Alevilik ile ilgili neredeyse hiç bilgi yer vermediğini, ailelerin dini inançlarına saygı gösterilmediğini, dersin içeriği çoğulcu ise Hıristiyan ve Yahudilere de muafiyet hakkının tanınmaması gerektiğini ve bu noktada bir tutarsızlık olduğunu, muafiyet hakkının ancak belli inançlara sahip ailelerin dini inançlarını açıklamak zorunda bırakılarak gerçekleştirildiğini belirtti ve eğitim hakkının ihlal edildiğine karar verdi.

AİHM'nin tüm bu kararları birlikte değerlendirildiğinde, devlet okullarında zorunlu din dersi tek başına bir ihlal oluşturmasa da dersin içeriğinin çoğulcu ve eleştirel olması, koşulsuz muafiyet olanağının tanınması, bu olanağın ailelerin dini inançlarını veya felsefi düşüncelerini açıklamaya zorlanmaksızın tanınması ve bu noktada dini inanç veya felsefi görüşler arasında ayrımcılık yapılmaması gerektiği ortaya çıkıyor. Ayrıca din dersleri dinsel ibadetin herhangi bir türüne katılmayı zorlayıcı nitelikte olmamalıdır. Danıştay da kararlarında dayanak olarak büyük ölçüde AİHM'nin bu kararlarını göz önünde tutarak karar vermiştir.

² Danıştay 8. Dairesi, E. 1986/518, K. 1987/54, 10.02.1987 tarihli karar.

³ *Kokkinakis v. Yunanistan*, başvuru no: 14307/88, 25.05.1993, paragraf 31.

⁴ Berke Özenç, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi ve İnanç Özgürlüğü, Kitap Yayınevi, İstanbul, 2006, s. 33.

⁵ Danıştay İdari Dava Daireleri Genel Kurulu, E. 1993/73, K. 1994/310 ve 10.06.1994 tarihli karar ve Danıştay 10. Daire, E. 1995/3226, K. 1995/487 ve 25.10.1995 tarihli karar.

⁶ Anayasa Mahkemesi Kararı, E. 1995/17, K. 1995/16 ve 21.06.1995 tarihli karar.

⁷ Millî Eğitim Bakanlığı, Karar Numarası ve Tarihi: 1-09.07.1990, Tebliğler Dergisi'nde Yayımlı: 23 Temmuz 1990 - Sayı: 2317

⁸ *Kjeldsen, Busk Madsen ve Pedersen v. Danimarka*, başvuru no: 5095/71, 5920/72, 5926/72, 07.12.1976, paragraf 53.

⁹ Bakınız, *Saniewski v. Polonya*, başvuru no: 40319/98, 26.06.2001 ve *Angelini v. İsveç*, başvuru no: 10491/83, 03.12.1986

¹⁰ *Folgero ve Diğerleri v. Norveç*, başvuru no: 15472/02, 29.06.2007

¹¹ *Unn ve Diğerleri v. Norveç*, başvuru no: 1155/2003, 23.11.2004, CCPR/C/82/D/1155/2003

¹² *Hasan ve Eylem Zengin v. Türkiye*, başvuru no: 1448/04, 09.10.2007

İnsan hakları takvimi

7 Nisan	Dünya Sağlık Günü
8 Nisan	Dünya Romanlar Günü
22 Nisan	Dünya Günü
30 Nisan	Soykırımı Anma Günü (Yom ha Shoah)
1 Mayıs	Uluslararası İşçi Günü
3 Mayıs	Dünya Basın Özgürlüğü Günü (UNESCO)
4 Haziran	Uluslararası Saldırı Kurbanı Masum Çocuklar Günü
5 Haziran	Dünya Çevre Günü (UNEP)
12 Haziran	Uluslararası Çocuk İşçiliğiyle Mücadele Günü
17 Haziran	Dünya Çölleşme ve Kuraklıkla Mücadele Günü
20 Haziran	Dünya Mülteciler Günü
26 Haziran	Uluslararası İşkence Kurbanları ile Dayanışma Günü
26 Haziran	Birleşmiş Milletler Şartı Günü

Bilimsel toplantılar ve konferanslar

European Society of Criminology (Avrupa Kriminoloji Derneği), yıllık konferansını 2008'de Edinburgh'da (İskoçya) 2-5 Eylül 2008 tarihlerinde düzenleniyor. Konferans Murrayfield Stadi'nda, Edinburgh Üniversitesi'nin binalarında ve Playfair Kütüphanesi'nde gerçekleşecektir. Bu yılki toplantının konusu "Kamusal Alanda Kriminoloji" (*Criminology in the Public Sphere*) olarak belirlenmiştir. Sunum yapmak isteyenler, konferansın web sitesindeki formu doldurup en geç 31 Mayıs 2008'e kadar başvuru yapabilirler. Toplantı katılımı herkese açıktır. Katılım için son başvuru tarihi 1 Temmuz 2008'dir. Toplantıya katılmak isteyenler, aşağıdaki adresten bilgi edinip, istemli başvurusunu yapabilirler <http://www.lifelong.ed.ac.uk/eurocrim2008/index.htm>

Sempozyum ve diğer toplantılar

Sosyal Sorumluluk Ajansı (*SU CSR*) ve Uluslararası Af Örgütü'nün ortaklaşa düzenledikleri Zirve'nin beşincisi İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi'nin 60. yılı sebebiyle "İnsan Hakları"na ayrıldı. Gerçekleştirilecek Zirve'de amaç, farklı bakış açıları ile konuya yaklaşmak ve insan haklarıyla ilgili yaklaşımlarıyla sektörde rol model olacak uygulamalara yer vermektir. 30 Nisan 2008 tarihinde İstanbul Dedeman Otel'de

gerçekleşecek olan bu Zirve'de hem iş dünyasından hem de uzman STK temsilcileri ve akademisyenlerden oluşan bir konuşmacı profiliyle tamamen soruna odaklı ve bağımsız bir bilgi platformu oluşturulmuştur. Kurumların konuyla ilgili geçmişte yaptıklarını ya da gelecekte gerçekleştirmeyi planladıkları uygulamaları paylaştığı bu zirvelerde uzman görüşlerine de konunun bir uzmanlık alanı olduğunu vurgulamak için yer verilmiştir. Zirvelere ilgili detaylı bilgiye www.sucsr.com adresinden ulaşılabilir.

Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı'nın (*Organisation for Cooperation and Security in Europe*) Demokratik Kurumlar ve İnsan Hakları Bürosu (*Office for Democratic Institution and Human Rights*) her yılın ilkbaharında Varşova'da bir dizi İnsan Boyutu Seminerleri düzenlemektedir. Seminerler, üye devletlerin, uluslararası kurumların ve STKların temsilcilerinin katılımına açıktır. Bu sene düzenlenecek seminerlerin konusu "Anayasal Adalet" (*Constitutional Justice*) olarak belirlenmiştir. Seminer 14-16 Mayıs 2008 tarihlerinde gerçekleşecektir. Katılım için kayıtlar <http://meetings.odihr.pl/> adresinden yapılabilir.

Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı'nın (*Organisation for Cooperation and Security in Europe*) Demokratik Kurumlar ve İnsan Hakları Bürosu (*Office for Democratic Institution and Human Rights*) her yıl üç kez İnsan Boyutu Uygulamaları Ek Toplantısı düzenlemektedir. Ek Toplantılar uluslararası kurumların ve STK temsilcilerinin katılımına açıktır. Bu sene gerçekleşecek ilk Ek Toplantı 29-30 Mayıs 2008 Viyana'da gerçekleşecektir. Toplantının konusu "Özellikle Azınlıklara ve Göçmenlere İlişkin, Irkçılık ve Yabancı Düşmanlığına Karşı Mücadelede Ulusal Kurumların Rolü" olarak belirlenmiştir. Katılım için kayıtlar <http://meetings.odihr.pl/> adresinden yapılabilir.

30-31 Mayıs 2008 tarihlerinde, Türk-Alman Kültür Konseyi, İstanbul Bilgi Üniversitesi ve Heinrich Böll Vakfı işbirliğiyle "Liberal ve Demokratik Hukuk Düzeninin Teminatı olarak Türkiye'nin ve AB'ye Üye Ülkelerin Anayasalarında İnsanlık Onuru ve Temel Hakların Korunması" isimli konferans düzenlenecektir. İki gün sürecek olan bu uluslararası konferansta Almanya, Avusturya ve Türkiye'den uzman bilim insanları, Türkiye, Almanya ve Avrupa Birliği anayasalarındaki temel hakların ve insan haklarının korunmasına esas teşkil eden yönleri tartışacaklardır. Toplantı, İstanbul Bilgi Üniversitesi Dolapdere Kampüsü'nde gerçekleşecektir. Toplantıya ilişkin ayrıntılı bilgiye <http://www.goethe.de/ins/tr/ist/ver/tr3204399v.htm> adresinden ulaşılabilir.

Film festivalleri

İlk kez düzenlenen Beyrut İnsan Hakları Film Festivali (*The Beirut Human Rights Film Festival (BHRFF)*) 27-31 Ekim tarihlerinde gerçekleşecektir. Festival Byblos'ta bulunan Lübnan-Amerikan Üniversitesi, Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Yüksek Komiserliği'nin Orta Doğu Ofisi ve *World Vision* tarafından düzenlenmektedir. Film festivalinin temel amacı, bölgedeki insan hakları ihlalleri konusunda gençlerle iletişim kurmak ve gençlik kuruluşlarını harekete geçirmek. Yarışmaya katılmak için son başvuru tarihi 17 Haziran 2008'dir.

Başvurulara ilişkin bilgiye <http://www.lau.edu.lb/academics/centers-institutes/idct/hrff2008/index.html> sayfasından erişilebilir. Gençlerin ve öğrencilerin başvuruları özellikle teşvik edilmektedir.

Eğitim Programları

Mülteci Konularında Yaz Okulu

York Üniversitesi (Toronto) bünyesinde çalışan Mülteci Çalışmaları Merkezi (*Center for Refugee Studies*), 7-15 Haziran 2008 tarihlerinde Mülteci Konularında Yaz Okulu düzenlemektedir. Program, çok disiplinli ve interaktif 8 günlük akademik bir programdır ve akademisyenlerle uygulayıcılara yöneliktir. Bu konuya ve Mülteci Çalışmaları Merkezi'nin diğer etkinliklerine dair bilgilere <http://www.yorku.ca/crs/about.htm> adresinden ulaşılabilir.

Azınlıklar, Yerli Halklar ve İnsan Hakları Yaz Okulu

İrlanda İnsan Hakları Merkezi'nin (*The Irish Centre for Human Rights*) yıllık olarak düzenlediği Azınlıklar, Yerli Halklar ve İnsan Hakları yaz okulu bu sene 15-20 Haziran tarihlerinde gerçekleştirilecektir. Yaz okulu çerçevesinde, uluslararası eğitici kadrosuyla, uluslararası hukukun azınlık ve yerli halkların haklarına bakışı hukuki, siyasi ve felsefi açılardan ele alınacaktır. Başvurular <http://www.conference.ie/Conferences/AddRegistration.asp?Conference=17> adresinden kabul edilecektir.

Uluslararası Ceza Mahkemesi Yaz Okulu

İrlanda İnsan Hakları Merkezi (*The Irish Centre for Human Rights*) 21-26 Haziran 2008 tarihlerinde Uluslararası Ceza Mahkemesi (*ICC*) konulu yaz okulu düzenleyecektir. Yaz okulu çerçevesinde, *ICC*'nin işleyişi, yapısı ve etkinlikleri incelenecektir. Eğitici kadrosu, program, ve başvuru koşullarına ilişkin ayrıntılı bilgiye http://www.nuigalway.ie/human_rights/icc_summer_school.html adresinden ulaşılabilir.

Barışın Sürdürülmesi ve Barışın İnşası Uygulamaları için Sivil Personele Yönelik Yaz Okulu (*The Civilian Personnel of Peacekeeping and Peacebuilding Operations*)

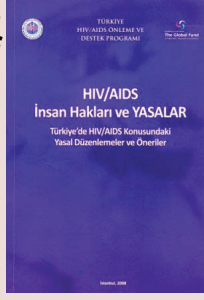
Çatışma Yönetimi için Uluslararası Eğitim Programı (*International Training Programme for Conflict Management*) kapsamında 7-19 Temmuz 2008 tarihlerinde Barışın Sürdürülmesi ve Barışın İnşası Uygulamaları için Sivil Personele Yönelik Yaz Okulu düzenlenecektir. Özellikle barış güçlerine destek çalışmaları, seçim gözlemciliği ve insan hakları raportörlüğü hakkında eğitimler verilecektir. Programa dair detaylı bilgiye http://www.sssup.it/context.jsp?ID_LINK=695&area=46 sayfasından ulaşılabilir.

Women PeaceMakers Program

San Diego Üniversitesi'nde bulunan Joan B. Kroc Barış ve Adalet Enstitüsü (*Joan B. Kroc Peace and Justice Institute*), barış ve insan hakları alanında çalışan kadınlardan, 6 Eylül 2008-1 Kasım 2008 tarihlerindeki staj programı için başvuru alacaktır. Toplam 4 kişi programa kabul edilecektir. Başvurular 23 Mayıs 2008'e kadar kabul edilecektir. Programa ilişkin ayrıntılı bilgiye <http://peace.sandiego.edu/programs/women.html#WPMApps> adresinden ulaşılabilir.

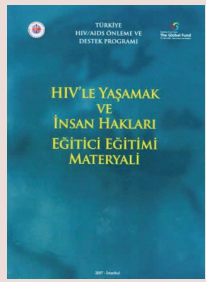
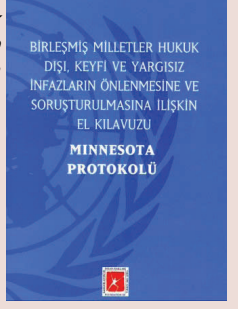
Pozitif Yaşam Derneği, HIV/AIDS İnsan Hakları ve Yasalar: Türkiye'de HIV/AIDS Konusundaki Yasal Düzenlemeler ve Öneriler, İstanbul, 2008, 182 s.

HIV/AIDS ile yaşayan kişiler arasında bir iletişim ağı kurarak onların tedaviye erişimlerini kolaylaştırmak, yaşam kalitelerini artırıcı bilgilendirme çalışmaları yapmak, kendilerinin ve yakınlarının fiziksel, ruhsal ve sosyal açıdan güçlenmelerini sağlamak, yaşadıkları hak ihlallerinde savunuculuk yapmak ve HIV/AIDS konusunda tüm toplumun bilinçlendirilmesini sağlamak amacıyla kurulan Pozitif Yaşam Derneği'nin, Küresel Fon çerçevesinde Sağlık Bakanlığı'nın desteğiyle yürüttüğü programın çıktılarında olan bu kaynak, çeşitli başlıklar altında mevcut yasal durumu ortaya koymakta ve mevcut durumun iyileştirilmesine yönelik bazı öneriler sunmaktadır. Kaynak, HIV'le ilişkili politikaların içeriğini belirlemede ve bu politikaların yönetiminde, insan hakları standartlarının kılavuzluk etmesi zorunluluğunu ortaya koymaktadır.

İnsan Hakları Vakfı, Birleşmiş Milletler Hukuk Dışı, Keyfi ve Yargısız İnfazların Önlenmesine ve Soruşturulmasına İlişkin El Kılavuzu: Minnesota Protokolü, TİHV Yayınları 51, İstanbul, 2008, viii+111 s.

Dünyanın çeşitli bölgelerinde yaşanan hukuk-dışı, keyfi ve yargısız infazlara ilişkin olarak yapılan ve yedi sene süren bir inceleme, araştırma ve yazım çalışmasının bir ürünü olan Minnesota Protokolü, bağlayıcı nitelikte bir uluslararası belge olmamakla birlikte, uluslararası insan hakları hukuku tarafından açıkça yasaklanmış olan bazı eylemlerin, etkili şekilde önlenmesine ve soruşturulmasına rehberlik edebilecek niteliktedir. TİHV, bu yayında Protokolün hem Türkçe, hem de İngilizce metinlerine yer vermiştir.

Pozitif Yaşam Derneği, HIV'le Yaşamak ve İnsan Hakları: Eğitici Eğitimi Materyali, İstanbul, 2007, 112 s.

Pozitif Yaşam Derneği'nin Küresel Fon çerçevesinde yürüttüğü çalışmaların bir parçası niteliğinde olan bu el kitabı, İstanbul Bilgi Üniversitesi İnsan Hakları Hukuku Uygulama ve Araştırma Merkezi'nden Dr. İdil Işıl Gül ve İstanbul Üniversitesi Adli Tıp Enstitüsü'nden Tunç Demircan tarafından hazırlanmıştır. Yayın, eğitici eğitimlerinde kullanılmak üzere hazırlanmış olmakla birlikte, konuya ilişkin

ulusal ve uluslararası mevzuatı ortaya koyması ve çeşitli hak ihlalleri karşısında hak arama yollarını ayrıntılı olarak açıklaması nedeniyle, eğitimciler dışındaki kişilerin de yararlanabileceği bir nitelik taşımaktadır.

Heinrich Böll Stiftung Derneği, Türkiye'de Kürtler: Barış Süreci için Temel Gereksinimler, İstanbul, 2008, 310 s.

29-30 Eylül 2007 tarihlerinde Diyarbakır'da düzenlenen "Türkiye'de Kürtler: Barış Süreci için Temel Gereksinimler" başlıklı konferansta yapılan konuşma ve tartışmaları derleyen kitabın ilk bölümü, konferansın ilk oturumuna koşut olarak Çatışmaların Sonlandırılması Süreci: Aktörler başlığını taşımaktadır. Otoriter Militarist Yapılardan Katılımcı Demokrasiye Geçiş Süreci başlığını taşıyan ikinci bölümde, önce İspanya'nın ETA deneyimi aktarılmakta, daha sonra Türkiye bakımından bu geçiş sürecinin nasıl yapılması gerektiğine ilişkin tartışmalar yer almaktadır. Üçüncü bölüm, Barışa Cinsiyet Penceresinden Bir Bakış sunmaktadır. Uluslararası Aktörlerin Rolü ve İhtilaf Çözümüne Yönelik Uluslararası Mekanizmalara İlişkin Dördüncü bölüm, Amerika Birleşik Devletleri ve Avrupa Birliği eksenindeki tartışmaları yansıtmaktadır. Sosyoekonomik Yapı ve Kalkınmaya Yönelik Adımlar başlığını taşıyan beşinci bölüm, Kürt sorununu sosyoekonomik yönüyle ele almakta, Kültürel Talepler ve Siyasal İçerik başlıklı altıncı bölüm ise, özellikle anadile ilişkin tartışmalara yoğunlaşmaktadır. Son bölüm, Politik Temsil ve Demokratik Katılım başlığını taşımaktadır. Demokrasinin, vatandaşlık kavramının ve yeni Anayasa'nın süreçte oynayabileceği rolün tartışıldığı bu bölüm, hem bir tarihsel perspektif sunmakta, hem de geleceğin şekillendirilmesinde etkisi olacak temel dinamikleri ortaya koymaktadır.

Roger Fisher, William Ury, Bruce Patton, 'Evet': Boyun Eğmeden Anlaşmaya Varmak, Fatma Güven Burakreis (çeviren), İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 2008, xx+219 s. ISBN 978-605-399-025-3

Türkiye gibi çatışmacı olduğuna inanılan bir toplumda, özel veya iş hayatımızdaki uyumsuzlukları sınırlanmadan, karşı tarafla yanlış anlaşmaksızın ve prensipler ışığında çözebilme ne güzel olurdu değil mi? İşte "Evet – Boyun Eğmeden Anlaşmaya Varmak" (Getting to Yes), bunu başarmanın yolunu gösteriyor. Yirmi yıl önce ilk kez ABD'de yayımlanmasına rağmen halen bir çok ulusal ve uluslararası lisans ve yüksek lisans programında bir başucu kitabı olarak yer almasının, milyonlarca nüsha satmasının ve bir çok dile çevrilmiş olmasının sırrı burada olsa gerek. Gerçekten de bu kitap, insanları problemlerin ayrı tutmayı, pozisyonlara değil menfaatlere odaklanmayı, her iki tarafı da memnun edecek seçenekleri beraber çalışarak bulmayı ve sizden daha güçlü olan, oyunu kurallara göre oynamayı reddeden veya "çirkin taktiklerden" yararlanmak isteyenlere karşı nasıl başarı ile müzakere edeceğinizi anlatıyor.

Harvard Müzakere Projesi grubunun müzakere, iş sorunları ve milletlerarası alandaki uyumsuzluk çözüm yollarına ilişkin çalışmalarına dayanan bu kitap, iyi bir çeviri eşliğinde sonunda Türkçe olarak yayımlanmayı çoktan hak ediyor. Gerçekten de siyasetin veya sık sık uluslararası işler yapan iş dünyasının dilinden düşmeyen "kazan-kazan" çözümleri yaratmaktan bahseden kitap, uygulanabilirliğini sadece bu tarz uyumsuzluklar açısından değil, şehir hayatının giderek daha menfaatlere dayalı ilişkilerinde, ya da en basitinden komşular arasındaki uyumsuzluklardan aileye kadar geniş bir yelpazede kullanılabileceğini de gösteriyor. Dolayısıyla, Türkiye'de hayatın daha demokratik prensipler ve hesap verebilirlik ışığında yürümesinin hedeflendiği bir dönemde kitapta yer alan prensipler daha da anlamlı olmaktadır. Kitabın Türkçeye kazanılmış olması bu konuları gittikçe daha yoğun tartışan bir Türkiye'de belki de tam zamanında olmuştur.

Kaos GL, LGBTT Bireylerin İnsan Hakları Raporu 2007, Ankara, 2008, 131 s.

LGBTT Bireylerin İnsan Haklarını İzleme ve Hukuk Komisyonu tarafından hazırlanan 2007 raporu, yıl boyunca LGBTT bireylerin karşılaştıkları hak ihlallerinin bir derlemesi niteliğindedir. Medya takibi ve ilgili dernek ve inisiyatiflere yapılan başvurulara dayanılarak hazırlanan rapor adil yargılanma hakkı, yaşama hakkı, işkence ve kötü muamele yasağı, özgürlük ve güvenlik hakkı, özel yaşamın gizliliği hakkı, ifade ve örgütlenme özgürlüğü olmak üzere altı

hak kategorisi altında ihlalleri kapsamaktadır.

Seda Kalem, Galma Jahic ve İdil Elveriş, Adliye Gözlemleri, İstanbul Mahkemeleri: Fiziksel Koşullar, Duruşmalar ve Gecikmeler, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul, Nisan 2008, 20 s. ISBN 978-605-399-036-6 (pbk.)

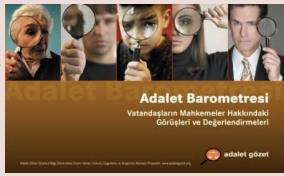

Lema Uyar (derleyen ve çeviren), Birleşmiş Milletler'de İnsan Hakları Yorumları: İnsan Hakları Komitesi ve Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklar Komitesi, 1981 – 2006, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İnsan Hakları Hukuku Çalışmaları 5, İstanbul, 2006, xvi+413 s. ISBN : 975-6176-63-6

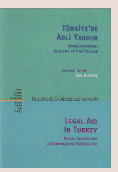

Adliye gözlemleri en basit tanımıyla, vatandaşların adliye giderek oradaki işleyiş ve mahkemelere ilişkin gözlemlerde bulunması ve bunları yazılı olarak not etmesidir. Burada nihai amaç, hizmetin alıcısı olan vatandaşın aldığı hizmeti değerlendirmede aktif hale getirmek ve bu sayede de kişiler ile mahkemeler arasındaki uzaklığı giderilmesinde aracı olmaktır. Bir başka deyişle, adliye gözlemleri ile yargılamada herhangi bir hukuki, ekonomik veya benzer menfaati olmayan vatandaşların mahkemeleri izlemesi ve mahkemelerin nasıl işlediğine dair objektif değerlendirmelerde bulunması hedeflenmektedir. Bu noktadan hareketle, Merkez, tarafından gerçekleştirilmiş olan Adalet Gözet Projesi kapsamında hazırlanan yayın, İstanbul adliyelerinde yapılan gözlemler sonucu derlenen bulguları ortaya koymaktadır. Vatandaş mahkemelere başvurduğu zaman nelerle karşılaşır, mahkeme deneyimi nasıl bir ortamda gerçekleşir gibi soruların cevaplanması adına yapılan bu çalışmada, İstanbul'da seçilen on adliyeye sistematik olarak gerçekleştirilen ziyaretler çerçevesinde bu adliyelerin fiziksel durumu, erişilebilirlikleri, adliyelerde alınan güvenlik önlemleri, rastlantısal olarak seçilen mahkemelerde görülen davaların gecikme oranları gibi konularda toplanan bilgiler derlenip analiz edilmiştir.

Seda Kalem, Galma Jahic ve İdil Elveriş, Adalet Barometresi: Vatandaşların Mahkemeler Hakkındaki Görüşleri ve Değerlendirmeleri, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul, Şubat 2008, 30 s. ISBN 978-605-399-024-6 (pbk.)

İdil Elveriş (derleyen), Türkiye'de Adli Yardım: Karşılaştırmalı İnceleme ve Politikalar (Legal Aid in Turkey: Policy Issues and a Comparative Perspective), İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İnsan Hakları Hukuku Çalışmaları 3, İstanbul, 2005, 288 s. ISBN: 975-6176-03-2 Türkçe ve İngilizce

Adli yardım hizmeti, modern hukuklarda artık insan hakları alanında değerlendirilmesi gereken bir niteliğe sahiptir. Bu durum, ceza davaları konusunda özellikle önem taşır. Türkiye'nin Avrupa Birliği'ne tam üyeliği sürecinde, süregelen iyileştirme çalışmaları arasında da yer alan bu konunun, Türkiye hukuk camiasında da, özellikle bu çerçevede yeterince değerlendirilmesinin önemi büyüktür. İşte bu anlayış gözetilerek hazırlanan kitap, İstanbul Bilgi Üniversitesi'nde, 16 Nisan 2004 tarihinde düzenlenen uluslararası toplantıda yapılan sunum, tartışma ve tavsiyeleri içeriyor. Ayrıca, bu toplantıya sunulan "Türkiye'de Adli Yardım Hizmetine İlişkin Genel Değerlendirme Raporu" da, ilk kez bu kitapta yayımlanıyor.

Hukukun vatandaşın hayatındaki yeri ve algılanışı Türkiye'de üzerinde durulan bir konu olmaktan çok uzaktır. Bunun en bariz göstergesi olarak, resmi makamlar tarafından vatandaşların hukuk sistemine ilişkin görüşleri, sistem ile ilgili deneyimleri üzerine ve/veya bu görüşleri olumlu yönde değiştirmek adına yürütülen çalışmaların, bu konularla ilgilenmek üzere kurulmuş olan komisyonların, çalışma gruplarının eksikliği gösterilebilir. Kamu otoritelerinin konuya olan mesafelerinin yanı sıra, araştırmacıların da bu konuda yaptıkları çalışmalar sınırlıdır. Bu durumda, Türkiye'de hukuk ile vatandaş arasındaki ilişkinin belirleyici faktörlerini ortaya koymak ve bu faktörlerin bu ilişkiyi hangi yönde etkilediğini ortaya çıkarmak, bu boşluğu doldurmak adına da özel bir önem kazanmaktadır. Bu noktadan hareketle, Merkez tarafından gerçekleştirilmiş olan Adalet Gözet Projesi, Türkiye'de vatandaşın gözünden hukukun nasıl görüldüğünü ortaya çıkarmaya çalışmıştır. Proje kapsamında gerçekleştirilen Adalet Barometresi, Türkiye genelinde farklı kesimlerden gelen insanların mahkemelerin işleyişine ve genel olarak yargılama sürecine ilişkin olarak ne düşündüklerini ve ne gibi deneyimleri olduğunu anlamayı amaçlayan bir anket çalışmasıdır. Elde edilen bilgiler, Türkiye'de hukukun ve adaletin nasıl anlaşıldığını ve nasıl değerlendirildiğini gösteren bir adalet barometresi oluşturması hedeflenmiştir. Uzun vadede ise, bu bilgilerin paylaşarak toplumun geleceğini şekillendirecek politikaların ve yasaların yapılma süreçlerine etki etmelerini sağlamak amaçlanmaktadır.

İdil Elveriş, Galma Jahic, Seda Kalem (derleyenler), Mahkemede Tek Başına: İstanbul Mahkemeleri'nde Müdafiliğin Erişilebilirliği ve Etkisi (Alone in the Courtroom: Accessibility and Impact of the Criminal Legal Aid Before Istanbul Courts), İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İnsan Hakları Hukuku Çalışmaları 6, İstanbul, 2007, 281 s. ISBN: 978-605-399-007-9 Türkçe ve İngilizce

Raija Hanski, Martin Scheinin (derleyenler), İnsan Hakları Komitesi'nin Emsal Kararları, Defne Orhun (çeviren), İdil Işıl Gül (editör), İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İnsan Hakları Hukuku Çalışmaları 4, İstanbul, 2005, xiv+642 s. ISBN: 975-6176-20-2

Medeni ve Siyasal Haklara İlişkin Uluslararası Sözleşme'nin gereği olarak kurulan İnsan Hakları Komitesi, bir yandan sunulması Sözleşme'de öngörülen taraf devlet raporlarını incelerken, diğer yandan da, İhtiyari Protokol'e taraf devletler aleyhine yapılan bireysel başvuruları inceleyip karara bağlamaktadır. Sözleşmeler, Türkiye bakımından 23 Aralık 2003 tarihinde yürürlüğe girmiş bulunmaktadır. Bu anlamda Birleşmiş Milletler insan hakları sistemine ilişkin hukuki araştırma ve incelemelere, başvuru kitaplarına, rehber niteliğinde eserlere de büyük ihtiyaç duyulmaktadır. Äbo Akademisi Üniversitesi İnsan Hakları Enstitüsü Müdürü ve İnsan Hakları Komitesi'nin eski üyelerinden olan Prof. Martin Scheinin'in Raija Hanski ile birlikte derlediği bu çalışmada, insan hakları ihlalleri iddialarıyla, birçok devlet aleyhine yapılan bireysel başvurular üzerine İnsan Hakları Komitesi'nin incelediği 50 vaka yer almaktadır.

İdil Işıl Gül (derleyen ve çeviren), Sivil Toplum Kuruluşları İçin Adım Adım Rapor Hazırlama Kılavuzu: Birleşmiş Milletler Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklar Komitesi'ne Sunulacak Raporların Hazırlanması ve Sunumu, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İnsan Hakları Hukuku Çalışmaları 2, İstanbul, 2004, x+165 s. ISBN: 975-6176-02-4

Gözümlenilen, tutuklanan ve genel olarak yargılanan sanıklara yönelik olarak verilen avukatlık hizmeti son dönemde sık sık Türkiye gündeminde yer almıştır: önce yeni Türk Ceza Kanunu değişiklikleri çerçevesinde sonra da bu hizmeti sunan avukatlara ödenmeyen ücretlerle. Bu kitap ise odağın, olması gereken yere, hizmetin alıcılarına çevrildiğinde çıkan görüntüyü ortaya koymaktadır. İstanbul Ceza Mahkemelerinde tam da yeni kanun uygulamaya girdiği sırada yapılan gözlemler, incelenen dosyalar ve hâkim-savcı-avukat mülakatlarından çıkan hizmete ilişkin bulgular, söz konusu çabanın ne denli yerinde olduğunu göstermiştir. Zira araştırmanın temel bulgusu, hizmete erişim oranının beklentilerin de ötesinde düşük olduğudur. Araştırma dünyada yaygın şekilde yapılan, "hukuk ve toplum çalışmaları" açısından Türkiye'de önemli bir ilk örnek teşkil etmektedir. Bu anlamda, kanunların nasıl uygulandığını saha bulguları ışığında gösteren kitap, hukuk politikalarına katkıda bulunmayı hedeflemektedir.

Kitap, son yıllarda gerek dünyada, gerekse ülkemizde işlevleri farklılaşan sivil toplum kuruluşlarının, BM Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklar Komitesi'ne sunacağı gölge raporların hazırlanması için dayanak olması gereken uluslararası belgeleri de vererek, ilgili süreci adım adım açıklıyor. Kılavuz amaç, kaynak, biçim ve içerik olarak farklılıklar gösteren raporların hazırlanması ve sunum sürecinde ortaya çıkacak her soruna yanıt verme amacını gütmektedir, ancak raporların içerikleriyle niteliklerinden bağımsız olarak, rapor yazımı sürecine yol göstermektedir. Kılavuz bu yanı sıra sivil toplum kuruluşlarına gölge rapor olarak da adlandırılan sivil toplum raporlarının etkili olmasını sağlayan unsurların ne olduğunu aktarmak, BM Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklar Komitesi için önemli sayılabilecek bilgilerin neler olduğunu ortaya koymak, raporların planlanması ve yazımı konusunda gerekli donanımı sağlamak, hazırlanacak raporların Komite'nin çalışmalarına ve Taraf Devletlerin tutumlarına olumlu katkıda bulunacak nitelikte olması için katkıda bulunmak amacı taşımaktadır.